

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 50.—

Félévre ... > 25.—

Negyedévre ... > 12.50

Egyes szám ára 1 korona.

BUDAPEST
1919. 26.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI HETILAP.

Főszerkesztő:
KISS JÓZSEF.Felelős szerkesztő:
RÓZSA MIKLÓS.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— Budapest, január hó 26. —

Ellenforradalom és pogrom.

Radikális és szoczialista lapokat olvasván, végre éteri világosságban látja az ember, hogy Magyarországon semmi más baj nincsen, mint hogy egyes sötét, konok, önző és kétszínű elemek ellenforradalommal akarják veszélyeztetni a forradalom vívmányait. Bíró Lajos például a Világ-ban keményen kimondja, hogy »az urak« minden lehetőséggel ellenforradalmat csinálnak és ez szülte meg ezt a bárgyu jelszót: »követeljük a területi integritást, le a zsidókkal«. A Népszava röviden és kategórikusan kijelenti azt, hogy Magyarországon mindenki ellenforradalmár, aki nem szoczialista. Pogány József ellenforradalmárnak minősíti a volt hadügyminisztert, mert az, állítólag, titokban, éjjel, párnái között, nem volt tulságosan elragadtatva a katonatanács intézményétől. Mindenki a forradalom vívmányait fenyegeti, aki nem ujjong és nem örjög a lelkesedéstől, ha arra gondol, hogy a városi villamosokat egyesítették, a salgótarjáni kőszénbánya munkásait fellázították, a Ganz-gyári igazgatókat elcsapták, a vidéki gyári leányok napszámát 100 koronára felemelték és a kukorica meg a cukorrépa ott rohad a földben, mialatt a cukor ára Budapesten kilogrammonként felszökött 30 koronára. Ellenforradalmár az, aki egy életen keresztül megtakarított vagyonkáját részvényekbe fektetve, néha hangosan aggódik részvényeinek a sorsa felett. Ellenforradalmár, aki elkáromkodja magát, ha a villamoson félholtra gázolják 6 esztendő kisleányát, aki elvégre ártatlan a világháború felidőzésében, sőt állandóan görcsös zokogással tiltakozott az ellen, hogy apját férgek ették a lövészárokból és hazakerülve, mankón vonszolja tüdőbeteg, szivbajos, idegsokkos, rongy testét. Ellenforradalmár az, aki nem helyesli, hogy pártok, sőt magánemberek egyszerűen kisajátítsanak és megostromoljanak, ha úgy tetszik: tönkretégyenek lapvállalatokat Pesten, nyomdát, papirkereskedést Kaposvárott, vármegyéket és városokat Máramarosban, Beregben, Ugocsában és hogy felelős miniszterek olyan kijelentéseket tegyenek, hogy őket nem érdekli a latifundiumok, a nagytőkések és magyar dzsentrik Magyarországnak területi integritása, nekik elég a gazdasági kapcsolat egy keleti Svájc laza összefüggésében.

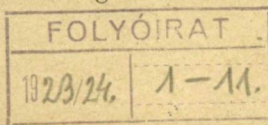
Kétségbe kellene esnünk, hogy vannak emberek, akiknek semmi sem szent, csak az a hiu látszat, hogy nekik igazuk volt és hogy ők tudnak következetesek

maradni a maguk tévedéseikhez. Kétségbe kellene esni, hogy vannak fanatikus jóhiszeműek, akik generációkat tudnak tönkretenni egy perverz monomania érvényesítéséért és még jobban kétségbe kellene esnünk, hogy akad egy nemzet, amely tehetetlen bárgyúsággal harakirit csinál önmagán egy kedélybeli elborulás végzetes pillanatában. Ha van valami, ami a kétségbeesés széléről vissza tud rántani, akkor ezt a szalmaszálát csak abban az optimizmusban látjuk, hogy mindez csak egy epileptikus roham, egy szörnyű krízis a betegség lefolyásában, hogy mindez csak ideig-óráig való tombolása az örületnek, hogy ez csak egy részeg álom, egy pszichopatológikus mámor, amely egyszer szétfoszlik és irtózatossá csömört hagyva maga után, kezdete lesz a józan, tiszta és bünbánattal teljes kiábrándulásnak. Már-már egyetlen reménységünk az, hogy a dolgok odáig rothadtak, amelyen túl csak az östermézet csirázó képessége, az ujjászületés, a tavaszi rekonstrukció és a termelés új energiája következhetik. Franciaország és Anglia története tele van ilyen kétségbeejtő lelki megrázkódtatásokkal. S ha Franciaország túlélt a Lajosokat, a forradalmat, a restaurációt, a második császárságot, Szedánt és a kommünt. Magyarország is ki fogja heverni azt a boldogságot, amelyet az államtitkárok és kormánybiztosok ebbe a bűvös szóba koncentrálnak: a forradalom vívmányai.

*

A Népszava írja, hogy Kun Béla kommunista vezér leküldötte Konecsni József famunkást Szarvas környékére, hogy bolsevik lázadásra ingerelje a parasztokat. A Népszava írja, hogy Kun Béla kiküldötte: Konecsni József famunkás, több helyen megpróbálkozott, de mindenünnen kidobták. A Népszava írja, hogy Konecsni József famunkás végre is csak oly módon volt képes misszióját betölteni, hogy a szarvasi szőlőhegy munkanélküli napszámait pogromra izgatva, azokat felvonultatta Szarvason és kifosztotta a kereskedők boltjait, tizennégy halottat és negyven sebesültet hagyva a garázdálkodás színhelyén.

Ezt a Népszava írja. Kommentár gyanánt hozzáfüzi azonban, hogy a Kun Béla kiküldöttének: Konecsni József famunkásnak vezérlete alatt álló pogromisták a katolikus népszövetség tagjai voltak, ennél fogva a tudósítás címéül nagy fekete betűkkel ezt írja: Bolsevik-klerikális ölelkezés Szarvason. A cikk végén némi elégtétellel állapítja meg, hogy a vérengzés után letartóztattak egy katolikus tanárembert, aki nemrég antisze-

mita cikket irt a szarvasi ujságba, Konecsni József famunkásnak azonban sikerült elmenekülnie.

Kétségtelen, hogy Szarvason aljas gaztett történt. A pogrom-rendezőket egyenkint falhoz kellene állítani és kivétel nélkül agyonlőni, mert ezt ők ötletszerűen, ostoba és alacsony antiszemitizmusból tették, sőt ezáltal középkori stíli klerikális velleitásokat árultak el. Egész másként állana a dolog, ha mindezt tudományos meggyőződésből cselekedték volna a szarvasi szőlőmunkások, mint ahogyan például Kun Béla csinálta Salgótarjában és Konecsni József famunkás Szarvason. Hogy ez így van, mutatja, hogy maga az isteni gondviselés is erre az álláspontra helyezkedik, mert nem engedi, hogy Kun Bélának akár csak hajaszála is görbüljön meg Salgótarjában és Konecsni József famunkást is kiszabadította az ellenforradalmár csendőrök karmai közül.

*

Igy kerül össze egy cikk homlokán ez a két szó: ellenforradalom és pogrom.

Salamander.

Hó és vér.

Tőlem már el nem visz vonat,
tőlem már el nem visz hajó:
rám hullasz minden éjszakán,
rám hullasz, mint a tiszta hó.

Lágyan befődsz és hűsítesz,
ha tikkasztón előnt a láz;
lágyan befődsz és csillapítasz,
ha gőg emészt vagy köny aláz.

Hűs és fehér vagy, mint a hó,
hűs és fehér vagy, mint a golyos:
gyógyíts! így szól beteg szívem
s a lázam némán int: csak olts!

Tőlem már el nem visz motor,
tőlem már el nem visz batár:
képed most is lelkemben él
s emléked folyton visszajár.

Hozzám jössz békés estidőn,
hozzám jössz csendes éjjelen
s szívembe új tüzet hozol,
ha halk és szenvedélytelen.

Forró s piros vagy, mint a vér,
forró s piros vagy, mint a láng;
száz vágyam mind feléd repül:
mind érted ég és mind falánk.

Vihet vonat, hajó, batár,
emléked mégis visszatér:
rám hullasz minden éjszakán,
rám hullasz, mint a tiszta vér.

Bardócz Árpád.

Arizona Dick.

— Jelenet. —

Színhely: polgári család lakószobája.

Szereplők:

A MAMA és annak TAMÁS nevű nyolczesztendős fia.

Történik egy délután, 1918 december végén.

(Előzmény: TAMÁS náthás és már három napja nem szabad kimennie, holott ma délutánra meg volt hiva egy barátjához. Tamás ennélfogva mártírnak érzi magát és (mint ilyenkor minden gyerek és igen sok felnőt) azt hiszi, hogy kárpótlásul a háromnapos szenvedésért, neki most mindent szabad.)

A MAMA (szegény, ezen a délutánon akarta elintézni összes évvégi elszámolásait, karácsonyi köszönő leveleit, b. u. é. k. kártyáit. Az íróasztal előtt ül és írni próbál).

TAMÁS (gépfegyverrel játszik, melyet a család valamelyik ellensége ajándékozott neki karácsonyra. A gépfegyverrel percenként 100—200 lövést lehet leadni. Tamás leadja. Lehet, hogy tévedek a lövések számában, de a Mamának, aki éppen egy hosszú számsort próbál összeadni, legalább ennyinek hangzik).

MAMA: Tamás, kérlek, nem tudsz valami csendesebbet játszani?

TAMÁS: Nem!

MAMA: Már megint szemtelen vagy! Csak azért nem akarok megbüntetni, mert ugyis náthád van — különben...

TAMÁS (mint minden gyerek és igen sok felnőt, e szülői gyöngeség láttára még szemtelenebb lesz): Azért kaptam a géppuskát, hogy játszszak veled.

MAMA: Ott van az építőszekrény. Miért nem azzal?

TAMÁS: Mert azt ki kell szedni és rendesen visszarakni.

MAMA: Van elég játékod...

TAMÁS (morog).

MAMA: Ne morogj.

TAMÁS (tovább morog).

MAMA (előlről kezdi az összeadást).

TAMÁS (most azt játszsza, hogy színes czeruzákkal kezd rajzolni, nem papirosra, sem könyvbe, hanem a falra. A piros és zöld czeruzával egy nemzetiszínű zászlót rajzol. A fal fehér lévén, ez képezi a zászló közepét. Tamás erre a fehér részre fekete czeruzával és kissé düledező nyomtatott betűkkel odairja: »Eljen a forradalom! Le a tanítókkal!« Majd a zászló alá egy zászlóvivő, bizonytalan nemű egyént kezd rajzolni a kék czeruzával, mikor a mama felnéz).

MAMA: Tamás!

TAMÁS (derűsen): Igen.

MAMA (vészjóslón): Csak várj, míg a papa hazajön.

TAMÁS (aki, mint minden gyerek, és igen sok felnőt, a cselekvés pillanatában nem gondol a következményekkel, ijedten hallgat).

MAMA: Én már nem szólok semmit. Csak arra vagyok kíváncsi, hogy a papa mit fog mondani, mikor ezt meglátja.

TAMÁS (jóval szelídebben): Egy széket tolok elébe, akkor alig lehet észrevenni.

MAMA (újra ír).

TAMÁS (*körülnéz új szórakozás után. Zsebéből ember-nagyságu bicskát vesz elő, melylyel faragni kezdi a bu-torok lábát*).

MAMA: Tamás!...

TAMÁS: Csak a piszkot kapartam le.

MAMA: Ki volt az a gazember, aki neked ezt a kést adta?...

TAMÁS: Te!

MAMA: Én?...

TAMÁS: Születésnapra adtál 20 kát, hogy vegyek, amit akarok.

MAMA: Add ide!

TAMÁS: Mit?

MAMA: A kést!

TAMÁS: Minek?

MAMA: Azonnal tedd le ide az asztalra.

TAMÁS (*morogva engedelmeskedik*).

MAMA: ... és fujd ki az orrod — ne szippantsd fel folyton.

TAMÁS (*egy meggyőződés nélküli gyöngét serczent a zsebkendőjébe*).

MAMA (*tovább ír*).

TAMÁS (*most új játékba kezd. Ez a rövidzárlatocska nevű — ifjúsági körökben nagy közkedveltségnek örvendő — játék annyiból áll, hogy az ember a villanylámpa-zsinór végét oda-oda érinti a falban levő kontaktus két kis nyílásához. Ez által gyönyörű kék szikrákat lehet kicsi-holtni és néha kellemes kis ütést kap az ember a kezére*).

MAMA (*felneéz és rémülten*): Tamás!...

TAMÁS: Tessék?...

MAMA: Megörültél? Fel akarod gyujtani a házat?

TAMÁS (*bizonytalanul*): Ne-em (*hangjában benne van — pedig jó heccz lenne!*)

MAMA: Olyan vagy, mint egy két éves kis baba, akit egy perczre se lehet magára hagyni.

TAMÁS: Én csak játszottam. Már azt se szabad? Már semmit se szabad?

MAMA: Olvass!

TAMÁS: Már mindent olvastam...

MAMA (*sóhajtvá félretolja az irást*): Hát mit?...

TAMÁS: Géppuskát!

MAMA: Azt nem. Inkább játszom veled...

TAMÁS: Társasjátékot nem érdemes kettőnek...

MAMA: Hát mesélek...

TAMÁS: Jó! De akkor érdekeset. Ne legyen hosz-szu, de borzasztó érdekes...

MAMA: Mit?

TAMÁS: Ne tündéret. Az vaczak. Valami érdekeset, amelyet még nem hallottam...

MAMA (*elkezdi*): Amikor én kis lány voltam...

TAMÁS: Az nem érdekes. Olyat, ahol gyilkolnak és rabolnak! Amikor te kis lány voltál, nem gyilkoltak és nem raboltak!

MAMA (*sóhajtvá*): Akkor még nem gyilkoltak és nem raboltak!

TAMÁS: Hát én olyat akarok!

MAMA: Hadd gondolkozzom. (*Gondolkozik; eszébe jut egy könyv, melyet gyerekkorában eltiltottak tőle, mint nem gyermeknek való, véres és borzalmas olvasmányt. Ezt a könyvet, melyet annak idején titokban mégis el-olvasott, úgy érzi, most nyugodtan elmesélheti Tamás mesternek, mert — és itt sóhajtvá a mama — nagy különbség van az akkori és mostani gyerekek közt. Mesélni kezd.*) Régen, valamikor az ötvenes évek végén, messze Észak-Amerikában, Arizona államban, annak is Apacheville nevű kies városában történt ez az eset. Apacheville szép, rendes, tiszta, virágzó városka volt. Lehetett vagy 500 lakója. Élén sheriff állt...

TAMÁS: Mi az sheriff?

MAMA: Az olyan, mint bíró és polgármester és tér-parancsnok egy személyben. Ezt a sheriffet Walkernek hívták. Igen szigorú ember volt és nagy rendet tartott a városban. Ő adta ki a szesztilalmat, ő szedte be az adókat, ő nevezte ki az előjárókat, ugymint: fiát tanítónak, vejét a vízművek igazgatójának, nagybátyját orvosnak, unokaöccsét papnak. Ez a Walker-dinasztia az egész városban köztiszteletnek örvendett. Ha néha akadt más városbeli bujtogató, aki gunyolta az apachevilleieket, mondván: »hallom, megint új ki-nevezés volt; kinek az unokatestvére?« — vagy efféléket, mindig el lehetett hallgattatni avval, hogy mutasson még egy várost Arizonában, ahol olyan rendet tud a sheriff tartani, mint itt.

TAMÁS: Ez eddig nem nagyon érdekes.

MAMA: Ez csak az eleje. Csak várj, mondtam már, hogy Walker sheriff szigorú és erőszakos ember volt — valóságos réme az összes környékbeli gonosztevőknek. Míg Észak-Amerika többi városai csak úgy hemzsegtek a gyanus ekszisztenciáktól. Apachevilleben Walker nem tűrt meg kétes idegent. Az illetőt azonnal elfogatta, ha lótolvaj volt, meglincselte, ha csak gyilkos volt (mert ez Arizonában kisebb bűn, mint a lótolvajlás) huszonötöt ráveretett és eltolon-czoltatta. Gyűlöltek is Walkert az összes északamerikai rablók és ezek között legjobban egy bizonyos Arizona Dick nevű rablóvezér. Ez az Arizona Dick tisztességes farmerek gyermeke volt és szülei biztosan többször megfordultak volna sirjukban, ha tudták volna, hogy mi lett gyermekükből. Dick már kora ifjúságában iskolakerülő...

TAMÁS: Jó, jó, ezt az »iskolakerülés«, »nem ta-nulás«-dolgokat inkább hagyjuk ki.

MAMA: Szóval, aki nem tanul, abból nem lehet rendes ember. Dick eleinte vándorkereskedő volt és álpapírszövet-takarókkal és hamisított üveggyönggyel csapkodott be ártatlan, jóhiszemű indiántörzseket. Las-sanként egy-két, majd több és több csavargó csatla-kozott hozzá és megalapították az első északamerikai löelemelő részvénytársaságot. Ez a banda évekig veszé-lyeztette a farmokat, sőt kisebb városokat is, míg Walker sheriff szokott erélyével Apacheville polgárai között sereget toborzott. Váratlanul rajta ütött löe-lemelőéken. A bandát részben megsemmisítette, rész-ben elfogta. Maga Arizona Dick és három társa — név-szerint: Texas Joe, Dakota Dog és Cutthroat Jack — tudtak csak nagynehezen menekülni. Nem csoda tehát, hogy Arizona Dick vérbosszut esküdött a she-riff ellen és éjjel-nappal csak törte a fejét, hogy ezt hogy vihetné keresztül? Az alkalom igen hamar be-következett. A Navajo-indiánok, akik eddig félig-meddig békében éltek a fehérekkel, egyszerre lázadozni kezdtek. Riasztó hírek érkeztek mindenfelől, vad indián seregekről, melyek Apacheville felé közelednek, utjukban perzselve, pusztítva a fehérakta vidékeket. Walker azonnal megint sereget szervezett és kivonult az indiánok ellen. Vállalkozása ez alkalommal rette-netes kudarczczal végződött. Az indián csapatok tiz-szer nagyobbak és erősebbek lévén, mint a fehérek, alig egy órai harc után az apachevillei gárda szét-verve és rendetlenül menekült. — Nem tudom leírni, milyen rémület támadt Apachevilleben, mikor a sereg, mely alig pár napja oly büszkén indult utnak, így szét-züllötten érkezett vissza, azzal a rémhírrrel, hogy a vadak már csak háromnapos járőföldnyire vannak a várostól. — Mindenki elvesztette a fejét; sirtak, ká-romkodtak, kezöket tördelték — az egész város hangos volt a jaj-szótól. Walker, hogy egy kissé megnyug-tassa a kedélyeket, gyűlést hívott össze a főtérre. Min-

denki megjelent. Mindenki egyszerre hadonászott, ordított, jajveszékelt, úgy, hogy egyik se értette meg a másik szavát. A zürzavar elérte tetőpontját. Ebben a pillanatban lovagolt be Apacheville városába Arizona Dick. — Dick és három társa észrevétlenül vágta utat maguknak a főtéren zsbongó tömegben keresztül. A nép csak akkor látta meg őket, mikor ott álltak a tér közepén, a sheriff emelvénye alatt. — Dick mindenekelőtt háromszor a levegőbe lőtt, hogy bizonyítsa, hogy fegyvere üres. Majd zsebéből egy sötétfehér zsebkendőt húzott elő és azt meglengette, bizonyítékául annak, hogy békés szándékkal van itt. — Nagy csend támadt a téren, csak egy mr. Smith nevű farmer — aki Dick gyönyörű pejlóvában kínos meglepetésére saját tulajdonát ismerte fel — tett egy rövid, de udvariatlan megjegyzést. Társai azonban elhallgattatták. — Dick beszélni kezdett: »Ide figyeljétek, Apacheville polgárai! Mi eddig ellenséges viszonyban éltünk egymással, hála ennek a szemérmetlen öreg embernek (itt Walkerre mutatott), aki mindenféle aljas rágalmat terjesztett rólam. Most azonban, hogy bajban vagytok, meglátjátok: ki az igazi barátotok? Walker zsarnok, aki ezt az indián veszélyt rátok szabadította, de én, Arizona Dick, kora ifjuságom óta a szabadság apostola vagyok, aki megmentésekre siettem ide.« — Walker itt közbeszólt valamit, hogy nem ő hozta az indián veszélyt, de Dick lehurrogta: »már hogyne, hogy te szabadítottad az indiánokat a városra! Ha te nem vonulsz a Navajok ellen, valószínűleg eszükbe sem jut, hogy létezik egy Apacheville nevű helység. Így, hogy te minden ok nélkül megtámadtad őket, csak természetes, hogy most bosszuért lihegnek.« — »Igaz! Igaz!« — ordított a nép. »Le Walkerrel!« — »Én« — folytatta Dick — »jól ismerem az indiánokat, sőt vezérökkel személyesen érintkeztem. (Dick itt egyszer életében nem hazudott. Maricopa, a Navajok főnöke, csakugyan érintkezett vele, amidőn egy alkalommal saját lábúlag rugta ki sátrából.) Ha tehát reám bízátok magatokat, szavatolok érte, hogy itt az indiánok se rabolni, se fosztogatni nem fognak. Ezt ígérem nektek; már most válaszszatok Walker és köztem!«

TAMÁS: És elhitték neki a hülyék?

MAMA: Az emberek mindig szivesebben hisznek a kellemes ígéretnek, mint a kellemetlennek. Dicket lelkesen megéltézték, úgy, hogy nyugodtan folytathatta beszédét: »Én nemcsak az indiánveszélytől szabadítalak meg benneteket, de egyszersmind a Walker-család zsarnoki uralma alól is. Szabad várost teremtek ebből az elnyomott Apachevilleből, eltörlöm a szükségtelen törvényeket, s adókat és megszüntetem a korrupciót, megreformálom« ...

TAMÁS (fészkelődve): Mama, ez itt nem nagyon érdekes, — ez olyan, mint ami mindig állt az újságokban a forradalom elején ... Történjék már valami.

MAMA: Azonnal. Tehát Dick befejezte beszédét. A tömeg tombolva ünnepelte benne megmentőjét: éljen Arizona Dick! Éljen a szabadító! Éljen az új sheriff! Dick mindenfelé meghajolt és így szólt: »Ezennel átveszem Apacheville városa parancsnokságát. Mindenekelőtt, ha én vagyok az új sheriff, akkor nincs szükség régire. Két sheriff nem fér meg egy csárdában.« Ezzel intett Cutthroat Jacknak, aki kirántotta revolverét és szó nélkül lelőtte sheriff Walkert.

TAMÁS: Csak egy embert? Hisz az semmi! Itt mellettünk a kaszárnyában ...

MAMA: Csend! Te mesélsz, vagy én mesélek?... Szóval, hol is hagytam abba? A sheriff meggyilkolása kissé kinosan hatott a közönségre. Egy-két ember

bizonytalanul éljenzett, de legtöbben hallgattak és az asszonyok közül néhányan könnyezni kezdtek. — Dick észrevette, hogy a hangulat kevésbé lelkes, mint pár perczel előbb, ezért így kiáltott fel: »Véget ért a zsarnokság! Kezdődik a szeretet és megértés uralma! Apacheville ezentul egy nagy családot fog alkotni és én leszek a város apja!« — Dakota Dog elkurjantotta magát: »Éljen Dick apánk!« — »Éljen!« — hangzott egy kissé gyöngye visszhang. — »Igen!« — folytatta Dick — »tekintsetek apátoknak, édes gyermekeim és úgy hallgassatok reám, mintha szerető, féltő szülő szólna hozzátok. Mindenekelőtt tehát ezt mondom nektek: »édes fiacskáim, miért álltok mindannyian állig felfegyverkezve? Higgyétek el, nem békés polgárok kezébe való az a fegyver. Azzal csak ingerlítek az indiánokat.« — »Igaz! Igaz!« — helyeselték többen. — »Ajánlom tehát«, — szólott Dick behizelgő hangon — »hogy a szeretet és megértés nevében mindenki tegye le a fegyverét.« — Senki se mozdult. — »Ajánlom tehát«, — javította ki magát Dick — »hogy minden derék hazafi vegye el a szomszédja fegyverét.« — Egy pillanat alatt egész halom fegyver hevert Dick lábai előtt. — »A fegyvereket, hogy kárba ne vesszenek, átadjuk a testőrségnek« — nyilatkozott a város apja — »Joe! Jack! Dog! Hívjátok a testőrséget!« — A három czimbora leugrott lovairól és ruganyos léptekkel a tér végén fekvő városi börtön felé sietett. Egy pár szakértő rugással betörték az ajtót és egy perc múlva 30 markos fegyencz, akik közül a legártatlanabb is apagyilkos volt, boldogan borult megmentői nyakába.

TAMÁS: Csak harmincz? Illaván háromszáz volt és ott lőttek is és felmásztak a vasutra és minden. Mama, ez eddig nem nagyon különös ...

MAMA: Csak várj — és fujd ki az orrod! A testőrség azonnal magához vette a megőrzés végett reá bízott fegyvereket. Öt-hat revolver jutott mindegyikre, a puskákról nem is szólva. Meg kell vallanom, hogy a polgárság bizalma apjuk iránt ebben a perczen csökkent. Senki sem éljenzett, sőt itt-ott morgás hallatszott a tömegben. Dick meglegedetten legeltette szemét 30 állig felfegyverzett emberén, majd így szólt: »És most, Apacheville polgárai, kezdődik a boldog korszak! Olyan boldogságot fogtok megismerni, amilyent még nem kóstoltatok szomorú életetekben. Mivel pedig, ahogy a költő is mondja: »dem glücklichen schlägt keine Stunde« — a boldog nem ismer órát — felhivlak benneteket, hogy immáron teljesen szükségtelen zseboráitokat szolgáltatátok át a testőrségnek.« — Néma csend követte e szavakat. — »Testőrség, adjátok le az első üdvlövésüket!« — vezényelte a vezér. — »A levegőbe?« — kérdezte Cutthroat Jack jelentőségteljesen. — »Egyelőre csak a levegőbe!« — felelt a város apja nyomatékkal. — Az első üdvlövés után ott feküdt 230 darab arany és ezüst óra Dick lábainál.

TAMÁS: Puskával üdvlőttek?

MAMA: Igen.

TAMÁS: Az semmi! Itt gépfegyverrel dolgoztak!

MAMA: »Igy ni!« — szólott Dick kezeit dörzsölve —

»most a mai napot kinevezem örömmünneppnek. Senkinek sem kell dolgozni és korlátlan italkiméresi engedély!« — Ezeknél a szavaknál felhangzott pár éljen, azonban Dick így folytatta: »az itallal, gyermekeim, viszont úgy áll a dolog, hogy igen jól tudom, miszerint az öreg, zsarnok Walker nem engedett benneteket regdesen és rendszeresen inni, ti nem vagytok hozzászokva az italhoz, nektek a pálinka könnyen ártalmas lehetne. Mint gondos atya tehát kiadom a parancsot, aki nem tud inni, ne igyék! A testőrség csupa edzett ember, ihat amennyi belefér, nektek viszont, édes fiaim, ma-

gam sem ajánlom, különben . . . » — Itt újabb üdvsortüz következett, sőt sortüzek sorozata. A lakosság ijedten és lehetőleg négykézláb menekült hazafelé.

TAMÁS: Mi az? Az Ödön bácsi a forradalom éjjelén hason csuszott végig a Rákóczi-uton!

MAMA: Ha semmivel se vagy megelégedve . . .

TAMÁS: Majd meglátjuk, most mi jön . . .

MAMA: Az örömnappal kezdett. A testőrség Dick vezetése alatt már a délutáni órákban annyi italt vett magához, hogy az a legmesszebbmenő képzeletet felülmulja.

TAMÁS: Vödörökből itták, mint november 1-én a Szondy-utczában?

MAMA: Azt nem tudom. Tény az, hogy estére Dick olyan jókedvű lett, hogy kénytelen volt boldogságát egy nagy örömtüz által a világ tudtára adni. E célból a testőrség házról-házra járt, ami összeszedhető butort, asztalt, széket, ágyat, szekrényt találtak, azt összeszedték, felhalmozták a főtéren és meggyújtották.

TAMÁS: Csak a butort? Pusztá-Tenken a Gyuri bácsinál a házakat is meggyújtották és az istállót is és mindent . . .

MAMA: Aznap éjjel Apacheville polgárai üres szobákban, pusztá földön háltak. Azaz, nem háltak, mert a szorgos és fáradhatatlan testőrség szakadatlanul adta le üdvlövéseit, úgy, hogy senki sem tudott aludni a pokoli lármában.

TAMÁS: Az semmi! Az itt is van!

MAMA: Másnap reggel Dick kidoboltatta a városban, hogy délelőtt 10 órára mindenki legyen a főtéren. Az emberek az álmatlan éjszaka után fáradtan, törődöttén vánszorogtak elő házaikból. Dick és emberei frissek és üdéek voltak, mintha egész éjjel édesen aludtak volna. Arizona Dick itt újabb gyújtó beszédet intézett népéhez. Kijelentette, hogy ő a tettek embere és nem elégszik meg pusztá ígérettel, hanem ad is. Első ajándéka a városnak, hogy a városi állásokat méltó szakértőkkel tölti be. Így tanítónak kinevezi Texas Joet, aki erre a célra kiválóan alkalmas, mert se írni se olvasni nem tud, mégis milyen derék ember lett belőle — ettől lehet tanulni. A vízművek igazgatóságát Dakota Dog kapja, aki büszkén vallhatja, hogy életében se testét, se ajkát nem érte még víz — amennyiben még sose mosakodott és legkorábbi gyermekkorától kizárólag szeszes itallal élt. Az ilyen ember — magyarázta Dick — takarékoskodni fog a vízzel és nem fogja ezt a közkinccset frivol célokra elpocsékolni. A doktori állást Cutthroat Jack nyerte meg, azzal a megindokolással, hogy küldött már annyi embert másvilágra, mint a leg-híresebb professzor. Papra — fejezte be Dick — nincs szükség, minden okos ember szabadgondolkodó! — Ezzel a kinevezési kérdés el volt intézve. — »A másik ajándékom — folytatta Dick emelt hangon — egy szó: szólásszabadság!! Ugy-e, ti nem tudjátok eddig, hogy ez az áldás mit jelent, sőt fogadni mernék, azt sem tudjátok, hogy létezik. Most nektek adom. Tietek a szólásszabadság! Remélem, úgy örültök, hogy ezentul senki sem szólhat egy szót sem.« — A hallgatóság csakugyan nem talált szavakat öröme kifejezésére. Halálos csend uralkodott a téren. Csak egy kis veréb csipogott egy faágon, de ez a csipogás a nagy csendben úgy hangzott, mint a tegnapi sortüz. Texas Joe egy fenyegető pillantást vetett a verébre, majd intett két társának, akiknek segítségével a bíróság előtt álló nehéz ágyut elővonszolta. Az ágyut ráirányította a gyanútlanul csipegő madárra. Bum! — mondta az ágyu és a madár elhallgatott. Összes társai melegen gratuláltak Joenak bátor tettehez. A polgárság oszolni készült, de Dick visszatartotta őket. »Nem odabuda, gyermekeim! Eddig én

csak ajándékoztam, most azonban egy pár kötelezettséget is kell reátok rónom. Minden államban, minden városban fizetnek adót. Lelkiismeretlen zsarnokok a legkülönbözőbb s legoktalanabb alapokon, mint só, dohány, szesz, jövedelem, elszedik a pénzt a néptől. Én az összes eddigi adókat eltörlöm, csak két szép, rendes, méltányos új adót létesítek. Első a lélekzetvételi adó. Aki ezt az egészséges, ózondus észak-amerikai levegőt szivhatja, illik, hogy hálája jeléül valami csekély összeget fizessen az államfőnek. Mondjuk, minden lélekzetvétel egy dollár! Ezt a csekélységet magam fogom esténként házról-házra járva bekasszírozni. Második adó az utczakövezet-koptatási adó. Ezt nem akarom most közelebről részletezni, ez ugysem pénzben megy, hanem a testőrség természetben fogja rajtatok behajtani. Kész! Most oszolhattok!« — A nép rémülten rohant, amerre látott, utközben azonban már a testőrség életbeléptette az új kövezet-koptatási adót és be is hajtotta természetben, amennyiben mindenkinek lehuzta a kabátját, cipőjét, sőt sokaknak az ingét is. Hölgyekkel se tettek kivételt, mert a testőrség csupa feministákból állott, akik úgy tartották, hogy a nőnek ugyanolyan jogai vannak, mint a férfinak.

TAMÁS: Tudod mit, mama? Ez még mind semmi különös. A Délibáb-utczában is lehúzták az ember kabátját és az Andrássy-uton is és a Rákóczi-uton is és mindenütt. És a lélekzésre magad mondtad, hogy nem-sokára már a levegőt se kapjuk ingyen.

MAMA (sértődöttén): Abba hagyjam?

TAMÁS: Most már csak folytasd, már úgy se lehet hosszú.

MAMA: Mindjárt vége. Dick aznap házról házra járt a lélekzési adót beszélni. Az apachevillei polgároknak megvolt az a fényűző szokásuk, hogy egész nap lélekzetettek. Viszont, mikor Dick kérdőre vonta őket, nem tudták megmondani, hogy hányat lélekzenek naponta? Dick kénytelen volt hát a városi könyvtár lexikonjában utánanézetni és így tudta meg, hogy normális ember naponta 40.800-at lélekzik. Ennyi készpénz egyik polgárnál se találtatott, de Dick megelégedett azzal, ami volt s ráadásul hozzácsapta a nők füléből a fülbevalót, a férfiak fogából a plombot és ami csekélység még akadt a ház körül. Aznap az éjjel ugyanúgy telt el, mint az előbbi: üdvlövések és álmatlanság közepette. Az az egy kis különbség mégis volt: hogy míg előtte való éjjel a lakosság ruhában feküdt a csupasz földön, mert — hála a kövezetkoptató-adó-beszédőbizottság buzgalmanak — ruha nélkül tette ugyanazt. Harmadik nap reggel 12 póre polgárból álló küldöttség vánszorogott a város atyja elé. »Urunk, — kezdte a legbátrabbik — nem szemrehányást akarunk mi tenni, Isten ments, hogyis mernénk? Csak végtelen alázattal és szerénységgel óhajtanánk figyelmeztetni ígéretedre . . . »Mit ígértél?« — vágott közbe Dick. — »Amit ígértél, be is tartottam! Azt ígértél, hogy Apachevilleben egyetlen indián sem fog rabolni és fosztogatni! Mutassatok nekem egy indiánt, aki itt még rabolni és fosztogatni valót talál!« . . . — A kérelmezők ez elvitázhatatlan érv hallatára elhallgattak. Dakota Dog, a vízművek igazgatója azonban felmordult: »Vezér, te nagyon konzervatív vagy!« — »Én?« — kérdezte Dick meglepetten (mert ezt a szemrehányást eddig még senki sem tette neki életében). — »Mennyiben? Mit lehet még ezektől elvenni?« — És lábaival egy megvető mozdulatot tett a földön csuszó póre polgárokba. — »Hogy mit lehetne még tőlük elvenni? Hiszen mindegyiknek megvan még az egész bőre. Ennyi emberbőrt kitűnően lehetne értékesíteni!« — De a pol-

gárok már be se várták a mondat végét, hanem ki ahogy tudott, menekült.

TAMÁS: És megnyuzták őket?

MAMA: Nem, mert...

TAMÁS (*csalódottan*): Még csak meg se nyuzták őket? (*Büszkén.*) Pedig minket fognak! — mondta a papa. — Elevenen megnyuznak. Őket miért nem nyuzták meg?

MAMA: Mert az utolsó perczen hangos Uff! Uff! és Huh! kiáltásokkal bevonultak a vad navajó-indiánok a városba.

TAMÁS: És az indiánok mit csináltak?

MAMA: Rendet.

TAMÁS (*undorral*): Rendet?

MAMA (*álmódóva*): Rendet! Szép, rendes, tiszta rendet. Az indiánok tudniillik sokkal rendesebb népek, mint a fehérek. Amikor látták, hogy a város milyen állapotban van, először nagyon csodálkoztak, mert ők sokat pusztítottak ugyan életökben, de így még sose láttak pusztítani. Aztán a várost indián fennhatóság alá helyezték. Ők nevezték ki a városi hivatalnokokat, elrendelték a szesztilalmat s az új adókat. Dicket és társait pedig... Tamás, már megint szipogsz az orrodal!

TAMÁS: Már annyiszor kifujtam! És tudod mit, mama, ez a mese nem volt valami különös. Csak csupa mindennapi dolgok... ez semmi...

MAMA: Ez a hála! (*Sóhaj, visszaül az íróasztalhoz.*)

TAMÁS: (*Aki, mint minden gyerek és igen sok felnőtt, most, hogy megkapta, amit akart, t. i. a mesét, nem tartja szükségesnek, hogy továbbra is tisztességesen viselkedjék és újból elkezdje a gépfegyverzést, indiánkiáltásokkal spékelve.*)

MAMA (*kétségbeesetten*): Tamás? Mi ez? Hol vagyunk? Arizonában?

TAMÁS: Még csak az kellene! Egy olyan unalmas országban, ahol sose történik semmi. Mi, hála Istennek, Pesten vagyunk!

L.

Különvélemény.

Munkaprogramm.

— jan. 24.

Viharoknak fürgetege tört fel az országnak határaitól e szegény földre és idebent oktalan zsöllér-lelkek a házak tetejét szagatják le vad fejtelenségben és elrongyolt lélekkel veszekednek a megmaradt koldustarisznyán. A nemzeti intelligencia — felsőbb utmutásra — már készen áll, hogy futva meneküljön földelt, bemocskolt otthonából idegenek földjére.

Álljatok meg ti rettenetes templombontók és ébredjétek vérbe borult agyatok beteges mámorából; álljatok meg ti reszkető szívű, kishitű menekülők, megkapjátok itt is az újraépülő, tiszta, békés otthont, amelyre bus lelketek áhítozik. Az emberiség rettentő fájdalma zokog fel belőlem és kiáltja hozzátok: térjétek észre és szálljatok magatokba! Senki a magyar hazát e zord fergetegben el ne hagyja és senki idegenre ne bizzuk sorsunkat, csak saját magunkra. De egyesült erővel munkálkodjunk, mert senki igazunkat nem fogja elismerni, amíg nem látják törhetetlen erőnk-

ből, hogy igazunk van. A nép zöme, amely tehetetlenségében a föld rögéhez ragad, e borzalmas szenvedések közepette még inkább rászorul művelt és erős lelki vezetőire, mint valaha. Menjétek tehát, széledjétek el ez ors ágban és tanítsátok: teremtetek megművelt földet a parlagon maradt magyar ugarból, hogy az ország értéke megkészsereződjék. Meglészen mindenkinek a földi lét kielégülése és az a boldog tudat, hogy a szerencsétlenek nem maradtak gyámolító nélkül. Ne siránkozzunk, inkább áldjuk a sors vaskezeit, amely a szenvedő mellé állított bennünket, hogy görnyedő testét gyámolítsuk; áldjuk a sors vaskezeit, hogy belőlünk az őserők legvégső szikráját is kicsiholja s hogy a szenvedőnek a szebb jövőbe vezető utat megmutathatjuk. Azt az utat, amely a föld gigászi küzdelmeiben mindenkinek egyaránt feltárul, ha bűneit, hibáit végre belátja és hatalmas lendülettel indul a nemesedésre. Ne siránkozzunk, inkább áldjuk a sors vaskezeit, hogy nem állított bennünket a büszke győző önhitt seregébe, amely duskáló karneváljában tobzódó kedvvel dülöng mámoros utján. Csak hivalkodjék a győző és dülleszse kevélyen hiuságtól duzzadó mellét. A győzelem elszédít. A győzelem nem lehet az emberi igazságoknak végső megtestesítése, mert az igazság örökké folyó, átalakuló és örökké növekvő eszme, amely csak alulról fölfelé, az állandó kiegyenlítődésben kap táplálékot, de sohasem fölülről lefelé, mert ott a közérzet nagy biztonságában lassanként minden ellanyhul, míg a szenvedésben a megszabadulás vágya erőt ad s megadja a nagyra való törekvést. Most rajtad a sor, nemzetem, hogy megmutassad a mindig kinban születő emberi igazságok igazságát. Ugy vedd a szenvedést, mint a kiváltságosok vállaira nehezedő keresztet, amelynek sulya a benned rejlő összes erőket hatalmas nyomással felszínre hozza. Ezek az erők, ezzel a hatalmas nyomással, legnagyobb alakjukban fognak indulni a fejlődés felé és megmutatják neked az igazságnak egy új, szívárványos folyamatát.

Csak rettentő küzdelmekben, amelyekben a lélekzet eláll és a feszülő izmok kinoktól duzzadnak, alakulhatnak ki a nagy emberi igazságok. Menjétek tehát, széledjétek el ez országban és tanítsátok. Tanítsátok szabadságot, de nem azt a százszor is konokul értelmezett hitet, amely mindent letör, ami a maga szűkebb körü érdekeivel, vagy érzelmeivel ellenkezik és a leggonoszabbat: a vallás-, a faji és a pártgyűlöletet szüli, hanem azt az igazi szabadságot, amelyben az örök érvényű, szédítő magasságban ragyogó emberi tulajdonság melegít: a szeretet. Ezt a legmagasabb emberi értéket megvédeni: egyenlő az emberiség megváltásával.

*

Magyarok! A hazát megmenteni egyenlő az emberiség gondolatával. Aki tehát az egyesült munkálkodás nagy eszméje elől visszavonul, vagy ez ellen cselekszik, a börtönbe való, vagy a kórházba, kietlen lelkének gyógyíthatatlansága miatt. Az egyesült mun-

kalkodás adja meg az anyagi boldogulást, az anyagi boldogulás pedig a lelkiekét. Ebben rejlik az örökké vajdó föld vaskos történetének magva. De amíg e hazának anyagi boldogulása már a háboru előtt is csak gyöngén vonszolta vézna testét, most, immár a sirnak szélén, mikor a telhetetlen szomszédok kapzsisága gunytól eltorzult arczzal várja haldoklásának végvonaglását, most már-már összeroppanik sulyos keresztje alatt. Közben pedig a pártok vigyorogva czéczóznak a nemzetnek már-már előkészített bus halotti torán.

Fel még egyszer a sir széléről, magyar nemzet, rázd le magadról az éretlen naplopók tunya seregét és vedd börtönbe az elfajult rablók gyötrelmes fajzatát, amely boszorkány-nyomásként ült ziháló melledre. Megujhódó tested mutassa meg azt a fényes értéket, amely ezer esztendőn át a legborzalmasabb pusztításnak is ellenállt, olyan pusztításoknak, aminőket Európa földjén egy nemzet sem szenvedett soha. Szünjön meg minden éretlen pártoskodás, mert ez a maroknyi népesség egy tömegben is éppen csak arra elég, hogy titáni feladatát rettenthetetlen lélekkel kiküzdhesse. Félre a gyatra pártütők nyavalyás hiúságával, félre a zugszónokok szadisztikus, vagy rémuralmat kereső, beteges vágyával! Csak egy egységes, hatalmas lendületű szociálista párt és egyetlen polgári — de polgári! — párt legyen, amely az összes társadalmi rétegeknek kivétel nélkül megadja a lehető legnagyobb egyéni és közös boldogulás lehetőségét. Félre azzal a hamis jelszóval, hogy rombolni kell, ahol építeni akarunk. Holt tárgyra illő tán ez a szó, de az élöre átvinni: éretlen agyak könnyelmű itélete. Az élőknek és minden vele összefüggő tényezőnek csak folytatása van, állandóan javuló mértékben, amiképpen a vad venyigét sem vágják ki gyökerestől, hanem élő tövébe oltják a nemesebb fajtát. Csak kiegyenlítéssel, javított folytatással, de nem rombolással lehet az élet történetét végigcsinálni. Félre veletek, ti ifju templombontók, félre a szégyensarokba! Tanuljátok meg előbb a történelem leczkéit! Aztán, ha egységesek vagyunk, álljunk neki az alkotó munkának.

*

Mi legyen ez a munka? . . . Szüntessük meg az alkoholistát, a legborzalmasabb bűnök egyikét, amely az emberiséget évezredek óta, mint a legsötétebb átok, üldözi. Hány kitűnő író, művészt és tehetséges férfiut pusztított el az alkohol? Mily állati butaságban vesztegel a nép ez öldöklő gyilok mérge alatt és nyomában a nyomorúságok, betegségek, kórságok mily gyászos serege jár. Papok és tanítók! — rettentsétek el az ifjúságot az alkohol test- és lélekölő mérgétől és szívök nyitott kapu lesz a szeretet számára. Uj, ifju, nagy-lelkű, tiszta szívű, egészséges nép fejlődjék ebben a megujhódó országban, amely jobb sorsát biztos kézzel fogja önmaga kiépíteni és tiszta eszében sohasem fog a gyűlölet csirája megfogamzani. Ám egy uj nép nevelésére uj iskolák is kellenek és ezen a ponton régi mulasztásunkat nem tudjuk elég nagy mértékben pótolni. Iskolákat teremtsünk, fenkölt, általános szere-

tetre tanító, minden embert egyaránt becsülni tanító iskolákat. Építsük melléjük a szakiskolák egész sorozatát, alsóbb és magasabb gazdasági iskolákat, ahol úgy a nép, mint az intelligensebb osztály végre a legujabb időknek fokozott termelési lehetőségeit megtanulja, hogy a buzgalom és a teremtő vágy ez ország termékeny földjéből mindazt felszínre hozhassa, amire jövőd szegénységében ezután még inkább szüksége lesz, mint ahogy eddig a »tejjel-mézszel folyó Kanaánban« szüksége volt. Földjeinkre ne várjuk az egek ritkán szűrődő csöppjeit (az egek áldásának hiánya helyett inkább saját tunyaságunkat panaszoljuk!), ehelyett vezessünk a Duna, Tisza és Balaton széles medreiből az országban keresztül-kasul huzódó főcsatornákat és az apróbb öntöző csatornák ezreit, amelyek segítségével e földet virágzó kertekké varázsolhatjuk, ahol a buza tövén 40—50 kalász is megterem. És ne gondoljátok, hogy mindezzel emberfeletti munkát végeznétek! Voltak népek, amelyek már nagyobbakat is alkottak. (A németalföldiek például a romboló tengert évszázadokon át állandóan nyomták hátrább büszke gátakkal és így vették el a tengertől a szükséges termőföldet a maguk számára.) A gazdasági iskolák mellé állítsunk szövő- és ipariskolákat, hogy a nép gyermekei játszva sajátítsák el a szövőipar minden csinját-binját, így aztán len- és kendertermelésünk, valamint az ehhez kapcsolódó iparágak, egész társadalmi rétegeknek adhatnak boldogulási lehetőségeket. Épp így minden egyéb feldolgozható nyersanyag: a fa, a vas, a réz, a bőr számára sietve állítsuk fel a szükséges ipariskolákat és ezekkel kapcsolatban a kosár-, kefekötő- és drótáru-tanfolyamokat. Mindezeknek koronájául pedig előttünk áll az erőművek létesítése. Villamosítani kell mindent. Ne panaszkodjunk a szénhiány miatt, itt van a Duna és Tisza rengeteg vize, amely a nagyveszű folyókat is pótolja. E folyamok partjain, mindenkoron a felső fekvésű helyekről, föld felett épített nagy betoncsatornában, vezessük a turbinákhoz a szükséges vízmennyiséget az alsó fekvésű helyekre. Az ebbe fektetendő nagy költségek olcsó üzem fenntartásának lehetősége mellett sokkal nagyobb mértékben térülnének meg, mint akár a legolcsóbb szénkezelés mellett. A városokat, falvakat, gyárakat, vasutakat, mind, kivétel nélkül villamos erővel kell ellátni. És végül, a tengert se sirassuk tétlen, panaszos sirással, mert ott, hol törhetetlen erő és apaszthatatlan találékonyság ütötte fel bátor tanyáját, pusztulás nem állhat be. A tengeri utak helyett nem lesz már többé lehetetlen a légi utak és légi szállítás bekapcsolása a nemzetközi hálózatba.

Legyen tehát vége a züllött politikai czéczónak, amely a koldustarisznyán különbözik össze testvéreivel! Együttes munkálkodás, türelmes egyezkedés és kapzsiság helyett altruizmus minden oldalon, adhatja csak meg az összes társadalmi rétegeknek azt a szociális boldogulást, amelynek Don Quijottei részletküzdelmei sodorták ma a leggyászosabb nyomorba ezt a szerencsétlen, elnyomott nemzetet. Fel a szívek-

kel! Sursum corda! Még megmenekülhetünk. De csak egy nagy szociális együttérzés menthet meg bennünket, amely nem ismer mást, mint e haza minden polgárának tisztas, őszinte, becsületés, együttes boldogulását — az emberiség: a szeretet nevében.

L—i.

Wilsonhoz!

(André-Marie Maurel verse a »Populaire« december 15-iki számában.)

A Gloire lángja bünbe s jajba fullad,
A részeg győző vérbe-könybe gázol,
Az óra kongva üt: az élet gyászol...
Ó, Wilson, mosd el örökre a multat!

Az álnokság tán örömkönyt hullat
És czéda göggel embertesten tánczol,
S amerre lép: a ház halott, s a jászol
A csóvalángtól szikrázva kigyullad.

A munka népe, im, elédbe jő:
Te nagy vizekről végre Érkező!
Az embersóhaj száz határon száll át:

Igazság légy, amelynek fénye még
Az első Írás szent tüzeiben ég,
S emeld magasra fel a békepálmát!

Erdődy Elek.

Le az álarcczal!

A rutén kérdés. — Ruszka-Krajna. — Stefán Ágoston kormánybiztos pálfordulása. — Jászi nemzetiségi politikája. — A Papp-Szabó-dinasztiák. — Illés Andor királyi főügyészhelyettes.

* *

Már hosszú évek óta szeretettel foglalkozom nemzetiségi kérdésekkel s így mi sem természetesebb, mint hogy Máramaros vármegye főispánjává történt kinevezésemkor kettőzött érdeklődéssel fogtam hozzá az ottani nemzetiségi viszonyok, különösen a rutén kérdés tanulmányozásához, keresve azt az utat, amely lehetővé teszi e zord végvidéken élő lakosság kulturájának előmozdítását, kapcsolatosan a magyar állameszme-popularitásának terjesztésével. A magyar kulturának e végvidéken való térnyerése kettős célú szolgált volna: egy általános emberit, azáltal, hogy egy elmaradott és teljesen műveletlen népet felemelhetünk volna a kulturáltak családjába, másodszorban pedig egy szűkebb állami érdeket, azáltal, hogy az ország lakosságának egy eddig az állam életében aktív részt nem vett frakcióját, mint produktív elemet, bekapcsolhattuk volna az állam gépezetébe.

A kultura, amelyet egy állam terjeszt, természetesen nem lehet más, mint az ezen államot alkotó, vagy a mi speciális esetünket véve, az államban vezérszerepet játszó nemzet kulturája. Azok a »vádak« tehát, amelyekkel a magyarságot illetik, hogy erőszakkal »magyarosítani« akar-

tuk nemzetiségeinket, a limine nem állhatnak meg, hiszen a magyarosítást minálunk csak kulturális eszközökkel csinálták s ezeket az eszközöket erőszakosan nem is lehet alkalmazni. Az meg talán mégis csak kissé merész kívánság, hogy a magyar állam mást terjesztszen, mint magyar kultúrát. Ha a rutén népnek lett volna saját kulturája és ehelyett igyekezett volna az állam egy másik kultúrát reá oktrojálni, akkor talán férhetne szó az általunk folytatott paczifikus penetrációhoz, sőt, ha az oktrojálni szándékolt kultura magasabbfoku lett volna az e népnél már meglévő kulturánál, még abban az esetben is az oktroj legfeljebb csak rutén nemzeti önérzetből, de nem általános emberi szempontból lehetett volna kifogásolható.

Teljesen objektív forrásokból óhajtván a rutén kérdéstről informálódni, hivatalom elfoglalása után haladéktalanul érintkezésbe léptem a kis számu rutén intelligencia ama tagjaival, akik nem tartoznak sem az állami, sem a közigazgatási tisztviselői karhoz és így, mint független emberek, teljes leplezetlenséggel nyilatkozhattak a fennálló helyzetről. A következő képet kaptam:

Maga a rutén parasztság teljes tudatlanságban, minden nemzeti öntudat nélkül élő nép, magyar szempontból sem nem hazafias, sem nem hazafiatlan. Egész életét, mert más problémán talán soha nem is gondolkozott, egyszerűen csak a megélhetés kérdésének megoldása tölti ki s ezen a problémán kívül, vallásától eltekintve, nincs is, ami lelki életét foglalkoztassa. A háboru alatt csak egy objektuma volt gyűlöletének: a kazárok, akik lelketlenül szipolyozták és ravasz módon elszedték tőle verejtékes munkájának gyümölcsét. A háboru alatt — a közellátási nehézségek folytán — ez a gyűlölet, sajnos, áttért a nadrágos emberre is, annál is inkább, mert a jegyzőket és a szolgabírákat tartották az inség közöinek. Ezt a gyűlöletet öregbítette az a lassúság is, amelylyel a megcsappant jegyzői kar a hadisegélyeket — legjobb igyekezete dacára — folyósította.

Az egyedüli nagyobb lelki emcczió, amelyen a rutén nép keresztülment, a szimatikus mozgalom volt és az ezzel kapcsolatos — számos marasztaló itéletet eredményezett — hirhadt szimaper, amely Máramarosszigeten annak idején lezajlott és amely eléggé eklatáns bizonyítékát szolgáltatatta az orosz czári kémkedésnek. Az az averzió, amelylyel a rutén nép a Tisza-kormány alatt keresztülvitt nap-táregyesítést fogadta, szintén eme tulságosan teatrálisán vezetett perben leli magyarzatát, mely e szláv fajnak miszticizmusra és vallási fanatizmusra hajló lelkét újra hullámzásba hozta. Ami a rutén intelligenciát illeti, itt nagy differenzia konstatalható az országban élő egyéb nemzetiségek intelligenciájával szemben. Amig például a románságnál az intelligens osztály az, amely a román népben a nemzeti öntudatot ébren tartotta és ápolta és amely magát — bármi anyagi és társadalmi előnyöket szerzett is magyar állampolgársága folytán — következetesen románnak tartotta, addig a rutén intelligencia már az első generációban büszkén vallotta magát »magyarnak«. A második generációt pedig a szülők már nem is tanították őseik nyelvére. Ismételten megtörtént velem, hogy rutén dolgokban információt kérve egyes uraktól, akiknek rutén származása közismert, azt a választ nyertem, hogy nem érzik magukat hivatottaknak nekem a rutén érdekre nézve nyilatkozni, mert ők nem ruténok, hanem egyszerűen görög-katolikus magyarok.

Informálódásaim alkalmával ismételten tárgyaltam Stefán Ágoston dr. rahói ügyvéddel — Ruszka-Krajna jelenlegi kormányzójával. Stefán doktor már első találkozásunk alkalmával annak az eszmének igyekezett engem — faja iránt érzett szeretetétől sarkalva — megnyerni, hogy — mint első és legfontosabb teendőhöz — haladéktalanul fogjak hozzá élete legszentebb céljának: a rutén-

ség »teljes megmagyarosításának munkájához«. Természetesen örömmel ragadtam meg a rutén részről felém, a magyar főispán felé nyújtott jobbot és felkértem *Stefán* doktort, hogy dolgozzon ki e tárgyban részletes memorandumot, amelyben le volnának fektetve azok a principiумok, amelyeknek alapján e kérdés megoldását ő, mint saját népének ismerője és szerető fia, legcélszerűbbnek és leggyorsabban keresztülvihetőnek látja. A kívánt memorandumot rövidesen megkaptam és az abban lefektetett program röviden a következőket foglalta magában:

»A ruténség megmagyarosítására irányuló akció olyképpen indítandó meg, hogy az végleges és radikális legyen. Legkisebb végrehajtó közegül is oly egyén választassék, akinek meggyőződése, hogy a ruténség kulturnépek közé való bekapcsolásának alfája a megmagyarosítás. A felekezeti görög-katolikus iskolák szukczesszive államosítandók, kivéve azokat az iskolákat, amelyekben a tanítás amugy is megfelelő, ezeknek államosítása felesleges költség volna. A kinevezendő vikáriustól (akkor ugyanis a görög-katolikus rutén püspök külhelynöki állás elhalálozás folytán vacans volt) előzetesen kötelező ígéret veendő ki, hogy az államosítás elé nemcsak akadályt nem gördít, hanem testestől-lelkestől hiva annak és az alája rendelt lelkészeket kineveztetése után legrövidebb idő alatt megnyeri az eszmének: (Daczára, hogy ilyen tanácscsal természetesen nem éltem, hasonló, sőt politikailag messzebbmenő tartalmu reverzálist sua sponte küldött is nekem captacio benevolentiae-képpen az akkoriban ez állásra pályázó, most már kinevezett *Szabó* Endre vikárius.) Az államosítás kimondása *Stefán* ur — hogy a felekezetektől átvett iskolákban elsősorban görög-katolikus tanítókat fog kinevezni, »ezt a nép megnyugtatósára«. A továbbiakban a kivitelt taktikájára vonatkozó tervet vázolja a memorandum, amely szerint szükségesnek tartja *Stefán* ur, hogy a kinevezendő vikárius által hivassam magamhoz az esperesi kart, mely a külhelynök által már előzetesen instruálva, jelentse ki előttem, hogy hiva az iskolák államosításának és ígérje meg ez irányban támogatását, amivel szemben én viszont bizonyos előnyöket helyeznék kilátásba. A lelkészek általam felhivandók volnának, hogy 8 napi határidőn belül bizalmasan jelentsek be, hogy mely iskolák volnának azok, amelyeknek államosítását az iskolaszékek önként felajánlják és ha e határidőn belül nem ajánlanák fel az államosítást mindazok az iskolák, amelyekre vonatkozólag *Stefán* doktor egy jegyzéket ad át, következnek a közigazgatás munkája. A továbbiakban vázolja a memorandum azt a módot, amelylyel a közigazgatás pressziója érvényesítendő volna. Ezek után *Stefán* doktor en detail tárgyalja a megoldást és fejtegetéseit a szószerint idézett következő passzussal zárja:

»Ha az akció az egész vonalon megindul, néhány év mulva nagy népgyűléseken ki fogja mondani a magyarországi rutén nép, hogy faji elnevezése nem rutén, hanem »kurucz«. »Kurucz szövetséget létesítünk a magyar nemzeti szövetség mintájára, mely társadalmi szövetség lesz«.

Igy *Stefán* doktor. Bizony, *Stefán* kormányzó ur! Be kár is volt szegre akasztani azokat a rahói pontozatokat és mea culpát mondani azokért a szép beszédekért, amelyeket ott hallottunk öntől a máramarosszigeti megyeház ősi nagy termében. A hosszú éveken keresztül éppen ön által hirdetett uton haladva biztosítottabb lenne a rutén nép jövője, mint ennek a homunkulusz Ruszka-Krajnának keretében. Mert bizony mondom, hogy azok az információk, amelyeket *Jászi* miniszter ur kapott, nem voltak egyebek néhány arriveurnek lelkiismeretlenül egoisztikus potemkiniadájánál és a *Papp-Szabó* dinasztiaák hatalmi vágyának játékainál. Hogy minket, magyarokat, meg nem kérdezett *Jászi* miniszter ur, akik a rutén kérdést

ismerjük és akik, ha egy kicsit sovíniszták is, de nem kevésbé becsületesen megbízható emberek is vagyunk, ennek magyarázata nyilván a wilsoni elvekben keresendő. De miért nem hallgatták meg és miért nem hallatták kiáltó szavukat *Illés* Andor, királyi főügyészhelyettes ur és társai, akiket évtizedeken át úgy hallottunk emlegetni, mint a rutén kérdés legjobb ismerőit és a ruténség vezetőit? Miért nem világosították fel ezek az urak *Jászi* minisztert, hogy zsákban macskát vásárolt az ország pénzén és hogy az ő hires megoldása nem jelent a nép részére sem újabb jogokat, sem biztosabb kulturális fejlődést, hanem egyszerűen a magyar sziv vérére és a magyar zseb kárán privilégiumokat és egyéb előnyöket az ungvári káptalannak és néhány, a politikai konjunkturákat ügyesen kihasználni tudó rene-gátnak?

Csak arra vagyok még kíváncsi, hogy mit fognak tanítani a »rutén irodalomnak« tervbevett egyetemi tanszékéről? S hogy hol lesz kormánybiztos *Stefán* doktor most, hogy a *Jászi* ur Ruszka-Krajnája immár elszakadt a *Jászi* ur Magyarországtól?

Bolgár Ferencz.

A boldog császár.

— V. Lajos és kora. —

(Regény.)

(17)

Irta: KELEMEN VIKTOR.

NEGYEDIK FEJEZET.

Rendkívüli bágyadtság gyötörte gyakran. Irás közben néha erőtlenül hanyatlott le a karja; és voltak napok, amelyeken reszkető kezével képtelen volt az előtte fekvő okmányokra ráírni a nevét.

A szeme rendkívül gyöngült; a szeme fehérjét vörös hajszálerek hálózta be. A homlokára és az arczára ezer redő és millió finom, vékonyka ráncz hieroglifáiban egy emberi sors rettenetes tragédiáját véste be az élet. Sárgás-fehér, gyér bajusza alatt gyakran nyitva felejtette fogatlan száját.

A keze összeaszott, olyan volt, mint egy csontváz keze. Gyakran egész testében gyöngé, megmagyarázhatatlanul remegést érzett. Szeme legtöbbször mozdulatlanul meredt maga elé, mintha valamit erősen figyelne; pedig az üres tekintet mögött már nem működött akarat és lélek.

Már alig hagyta el lakosztályát. Egy öblös zsölygyében szokott pihenni órákosszat. Gyakran elszenvederült így ülve és horkolva aludt. Kellemetlenül kinzó álmái voltak. Leginkább azt álmodta, hogy égő házból menekülni kellett és nem volt képes a lábát megmozdítani. Ilyenkor, ha fölébredt, ijedten érezte, hogy a lába elaludt. A zsibbadtság rettenetesen hatott rá.

— Egy halott lába — sutogta komoran.

Egy izben az ijedségtől napokig beteg volt. Egy éjjel ugyanis azt álmodta, hogy valaki a szobájába lopózott és amikor elaludt, az illető előbujt az ágy alól, ahová elrejtőzött volt, az ágyához lépett és sulyos, hideg kezét rátette a mellére, közvetlenül a nyaka alá. Ekkor felriadt a sulyos és gyötrő álomból és borzasztó rémülettel érezte tovább is a hideg kéz sulyát a mellén. Hideg verejték ütött ki a homlokán és pillanatokig feküdt mozdulatlanul a rémület dermedtségében, majd segítségért kiáltott. Kiáltására a hálószoba ajtajában ijedt arcczal jelent meg orvosa, aki éjjel-nappal közlében tartózkodott. Lajos összefüggéstelenül és akadovza adta elő a merénylet történetét. Végre kiderült,

hogy a maga elszibbadt jobbkezének sulya rémitette meg annyira.

Néha kimondhatatlan aggodalmat állott ki, amikor azt álmodta, hogy valami feladatot kell megoldania, amire nem képes. És néha nagy ritkán az elszállott évek ködéből régi-régi kedves, ismerős arcok tértek vissza és a bágyadtan tündöklő ifjuság és az elveszített élet ragyogása. Arról tanácskozott Imre herczeggel, hogy átadja neki az uralkodást, mert ő már nem bírja, ő már nagyon-nagyon fáradt. És azt mondta Teréziának, hogy térjen haza Metropoliszba, mert ő borzasztó egyedül van, pedig neki nagyon fáj az egyedülvalóság. Amikor ezekből az álmokból fölébredt, tompa zsidbadás gyötörte hátul az agyát és a szívet riadt szorongás támadta meg. Elérzékenyült és könnyes vörös szemhéjai megduzzadtak.

A halántékát kék erek hálózták be, mint egy rejtelmes térkép folyóinak a rajza. Egyre gyakrabban érzett különös szédülést, amit sulyos fejfájás követett. Egy izben oly erővel lepte meg a szédülés, hogy a földre zuhant, erősen megütötte a balkarját és a derekát és napokig nyomta az ágyat. Az erek a lábán és a karján, a könyökizületnél kidagadtak és olykor sajátságos viselkedést érzett bennük. Az öntudatára szürke köd ereszkedett; gépiesen, mintegy sajátságos félalomban cselekedett mindig; és már csak ritkán és rövid időre oszlott el agyáról ez a köd, hogy bucsuzva bágyadtan fölragyogjon még a régi szellem tündöklő napsütése.

*

Lajos szokása szerint rendkívül korán kelt föl és komornyikja segítségével felöltözködött. A hálószobában egy kis villanylámpa égett; a komornyik odalépett a vékony, fehér léccel kockákra osztott ablakhoz és felvonta a redőnyt. A szoba ablakaiból az egész parkot be lehetett látni, a nyilegyenes utakat, a feszes glédákban álló százados fákat, az egyenes, zöld fallá nyirott cserjéket, a virágágyakat, a patinás szobrokat és a néma szökőkutakat. E kora óráján az őszi reggelnek még bizonytalan, oszladozó homály derengett a parkon; majd kelet felől szokatlan pirosság áradt föl az égre és fölgyújtotta a komor és sötét fellegek tépett rongyait; olyan volt e pillanatban az ég, mint egy bomlott agyu festő szertelen képe. Azután lassan elhalaványult ez a rendkívüli ragyogás, tompa, egyenletes világosság özönlött alá; lassan beborult és észrevétlenül eleredt az eső.

Lajos dolgozószobájába ment; egy kis asztalkán ott várta már könnyű és egyszerű reggelije; a sulyos, régi oxidált ezüst tálcán, amely az ötvösművészet remeke volt, tejet, teát, hideg sültet, sonkát, kétszersültet, kalácsot és vajat szolgáltak föl. Lajos öreges, csoszogó léptekkel ment az asztalka elé tolt fotelig és leült. A kétszersültből letört egy darabkát és a langyos tejbe tette; egy darabig várt, majd egy kis kanállal kihalászta a megpuhult kétszersültet, a szájába vette és sokáig majszolta. A tejből ivott egy keveset, a többi ételhez hozzá sem nyult.

Később, a délelőtt folyamán kihallgatáson fogadta két miniszterét, egy nagyherczegnőt, orvosát és főhadsegédét. Meghallgatta mindet, és szólt is néhány szót mindegyikhez. A főhadsegéde csaknem másfél óra hosszat maradt Lajosnál. Beszámolt a hadmozdulatokról, amik Lajost rendkívül szokták érdekelni. Az utóbbi időkben többnyire rossz híreket mondhatott csak, ami a császárt láthatóan leverte. A pepita seregek ebben az időben egymásután szenvedték a sulyos vereségeket; az ellenség több helyen betört a birodalom területére és elfoglalt néhány tartományt; ezenkívül néhány

ujabb hadüzenet még kilátástalanabbá tette a helyzetet. Lajost e kudarcok rendkívül elkésztették; az öregkor pesszimizmusában meg volt győződve arról, hogy birodalmának katasztrófája feltartóztatlanul közeledik.

A főhadsegéd e délelőttön arról számolt be, hogy a birodalom legerősebb és bevehetetlennek tartott vára négyhónapi minden képzeletet meghaladó heveségű ostrom után elesett. De Lajos e napon még a szokottnál is szórakozottabb volt. A főhadsegéd már harmadszor ismételte el a szomorú hírt és Lajos még mindig mereven a kandallóra szegezte a szemét; azután lassan, szaggatottan megismételte a főhadsegéd utolsó szavait.

— A vár . . . hosszú ostrom . . . elesett . . . — mormolta Lajos értelmetlenül; látszott, hogy e szavak nem jutottak öntudatába; gondolatai másfelé kalandoztak. Végre, amikor negyedszerre megértette a gyászos hírt, a szemében az aggodalom zavaros lángja villant meg és kedvetlenül fordult a főhadsegédhez:

— Kedves gróf, maga mint vélekedik, — kérdezte — maga is azt hiszi, hogy elvesztettük a háborút?

— Mindnyájan Isten kezében vagyunk — válaszolt kitérően a főhadsegéd.

Ezek a rossz hírek megrendítették és aláásták a Lajos egészségét; hosszú magányos órák tépelődései megtörték akarateréjét; a birodalom jövőjének gyászos képe nehéz sulylyal nyomta kedélyét; azzal a csalódott és gyötrő kedvetlenséggel végezte dolgát, amely elviselhetetlenné teszi az életet.

Odakünn hűvös és tartós eső verte a parkot; egy-egy szélroham megrázta az öreg fák rozsdás koronáit, szegény, hervadt levélkék fuldoklottak a sárban.

Délután a szokott órában megjelent orvosa és a főhadsegéd, hogy mindennapi whist-játszmájukat elkezdjék. A főhadsegéd a kis zöld asztalhoz lépett, amelyen odakészítve feküdt egy játszma kártya. Lajos foteljében ült és a fejét most kissé balra fordította.

Ma nem játszunk, kedves gróf — mondta halkan, nyugtalanító mosolylyal és az álla előrenyult.

— Felsőged nem érzi jól magát? — kérdezte a főhadsegéd aggódva s az orvossal jelentőségteljes pillantást váltott.

Lajos nem felelt. Az alkonyuló égre bámult, amelylyel lassan egybeolvadt a fák lombjainak sötét rajza. A viharos és borús alkonyatok mindig vigasztalan érzéseket ébresztettek benne. Csöndesen beszélni kezdett:

— Ötven millió ember lakik birodalmamban és közöttük a legfáradtabb én vagyok . . .

Az orvos összevonta szemöldökét; a főhadsegéd hűséges öreg katona arcán a leplezetlen ijedség tükröződött. Az ő csalhatatlan ítélete szerint, ha valaki már nem akar kártyázni, akkor baj van. És az járt az eszében, hogy Lajos az utóbbi napokban igen szórakozottan játszott, gyakran összetévesztette a színeket és rossz lapot játszott ki, amire persze nem merte figyelmeztetni.

— Ma nem lesznek csillagok — mondta Lajos hosszú hallgatás után. — Aludni akarok.

Szobájába tért és nemsokára az ágyában feküdt. Mikor az orvos jó éjszakát kívánva a másik szobába távozott, Lajos felült az ágyban, lassan kihuzta az éjjeli szekrény fiókját, amelybe az orvos álmatlanság ellen való porait tette. Reszkető kezeivel egymásután bontotta fel a boritékokat és tartalmukat egy pohárba gyűjtötte össze. A szokatlan munkától kimerült, kissé ledől párnáira s a poharát az éjjeliszekrényre tette:

— Ma vége lesz . . . — sóhajtott felcsillanó megnyugvással. Multak a percek, a szeme közömbösen

pihent a hálószoba stukkaturplafonján, majd szempilláit mintha egy sulyos és energikus kéz leszorította volna. Az álom egymásután borította öntudatára könnyű fátyolait. Egy percze még fölillant a Lajos agyában, hogy tervét végre kell hajtania és kezét szinte félálomban nyújtotta ki a pohár után; de izmait már lenyűgözte az álom, kinyújtott karja erőtlenségül hullott vissza párnáira és elaludt észrevétlenül.

*

Tekintetes Hadvezetőség,

én nem vagyok cifra nagyuri dáma, egyszerű paraszti asszony vagyok én; mégis engedtessek meg nekem ez az irás, mert már nem tudom, hogy mihez kezdjek és ezt tanácsolta nekem a nyájas, öreg plébános ur is, aki áldott lelkű, okos és tudós ember.

En husz esztendősen lettem aratáskor és két év előtt mentem férjhez az uramhoz. De alighogy kissé összelekedtünk, rövid pár napos boldogság után, az én uramnak a háboruba kellett mennie. Azóta nem láttam az uramat, azóta egymagamba sírok minden éjszaka az üres ágyban, azóta úgy hervadok, mint a pipacs, ha nem éri napsugár és eső. Egy kis porontyom született, már elmúlt egyéves, de a szegényke is mindig olyan szomorú, mintha tudná az én bánatomat.

En arra bátorkodom kérni alázatosan a tekintetes Hadvezetőséget, hogy adja vissza az uramat nekem. Adja vissza az atyját ártatlan gyermekemnek. Adja vissza a férjemet, mert nem bírom már a magányos éjszakákat. Csak két rövid hétre, csak két napra adja vissza nekem, mert én elsorvadok a vágyakozásban, adja vissza, mert én nem vagyok cifra, nagyuri dáma, aki más ölelésében talál hitvány és bűnös vigasztalást, adja vissza az uramat, mert én csak egyszerű paraszti asszony vagyok, aki nem akarom megfertőzni és beszennyezni hitvesi ágyamat, adja vissza, mert nagyon-nagyon fáj az én szívem és mert az ördög nem alszik és a kísértés olyan erős és mert én már olyan gyöngének érzem magamat, adja vissza, mert fiatal és szép vagyok és megtörténhetik a gyalázat, már úgy szédülök és úgy hív az örvény, én nem bírom tovább, nem bírom és nem állok jól tovább a hűségemért... segítsenek és adják vissza az uramat, mert a becstelenség éjjele után nem virrad több hajnal, azon az éjszakán el fogom veszíteni vétkes magamat és ártatlan gyermekemet...

*

A kitünő író háborus előadása iránt nem mutatkozott tulságos nagy érdeklődés. Végre is a nagy háboru negyedik évében már mindenki torkig volt a háborus könyvekkel, szindarabokkal, röpiratokkal, kuplékkal és versekkel; a pepita-bárd hősök felülmulhatatlan dicsőségét és az ellenségek egyhangú lebecsülését még az illusztris író szájából sem kívánták sokan hallani.

Az előadóterem alig félig telt meg; csak az a közönség jelent meg, amelyet nem az előadás, hanem elsősorban az író személye érdekelt. A csillárok hidegen ragyogtak és kis beszélgető csoportokra ontották sárga fényüket. Félnyolczkor megszólalt egy csengő; a terem ajtóit a bordókabátos szolgák bezárták és mindenki elfoglalta a helyét.

A szinpadra vezető kis ajtó kinyílott és belépett az író. Sötét hullámos haj, sápadt, szinte dult arc, nyugtalan és bánatos szemek, kissé elhuzott száj. Fáradtan jött előre a kis asztalig és megállt. Egypár kipirult, fiatal leányka tapsolni kezdett. Az író kissé meghajtotta a fejét; azután csönd lett. Az író jobb-

kezével rátámaszkodott az asztalkára és lassu, nyugodt hangján beszélni kezdett.

— Hölgyeim és uraim, az immár negyedik éve dúló háboru mind a mai napig megakadályozott abban, hogy akár írásban, akár szóval, a nyilvánosság elé vigyem gondolataimat, részint azért, mert e háborunak az emberiség életébe vágó fontossága mellett jelentéktelennek éreztem azokat a témákat, amelyek a katasztrófa előtt foglalkoztattak, másrészt pedig, mert máig még egyszer sem éreztem magamban annyi erőt, bátorságot és készütséget, hogy a háboruról tárgyilagosan és őszintén beszélhessek.

— Ugy éreztem mindig, hölgyeim és uraim, és velem együtt nagyon sok gondolkodó ember érezte úgy, hogy bizonyos tekintetben bűntárs, amiért ez a háboru megtörténhetett és határozottan bűnös, amiért ez a háboru tovább folyik. Eppen ezért nemrég elhatároztam, hogy csekély erőim arányában lerovom tartozásomat és ha elkésetten is, teljesítem kötelességemet, amelynek nyomasztó terhét éppen annál fogva érzem, mert ember vagyok.

— Amióta a háboru kitört, beutaztam a frontokat, bejártam az elpusztított vidékeket, éltem itthon és nyitott szemmel figyeltem mindenütt és gondolkodtam a látottakon. Lassankint megszilárdult bennem a meggyőződés, hogy halálosan és hitványul félrevezették önöket, hölgyeim és uraim, mert hiszen nem lehet más-kép, ha nem így volna, hogyan tudnának önök akkor élni, cselekedni és egymás szemébe tekinteni? En eljöttem tehát ma, hölgyeim és uraim, hogy a hazugságok tarka fátyolait letépjem végre a szemükről. Most eljöttem önöknek megmagyarázni, hogy mi a háboru.

— A diplomácia elvégezte hohémunkáját és a halálra ítélt Európa ott vonaglott már a kinpadon... A friss és életerős férfiak eltűnnek; a hadsereg szükséglete fantasztikus méreteket ölt, a hadsereg undok polipkárjai rácsavarodnak az utálkozó ország testére, mindenhová elérnek és mohón szívják magukba a virágzó ország életerejét, amely sápadtan és tehetetlenül vonaglik a halálos és rettenetes ölelésben. A hadseregnek minden kell és semmi sem drága. Drága pénzen vásárolja meg a javaidat gyanutlan polgár, hogy majdan a pénzt is kikényszerithesse zsebeid mélyéből. A konjunktura óriási, az áruk értéke rohamosan nő, a homályból, a mocsárból sunyi és kaján pofájú emberek merészkednek elő, mint dögvész idején a patkányok a csatorna nyílásából; undok és vigyorgó, hájas fejét felüti a lelketlen spekuláció. Az áruk eltűnnek a piacról, a pénz értéke zuhan, a nyomorúság gyászos asszonya bekopogtat minden ablakon; csak a konjunkturák durva és kiméretlen lovagjai tivornyáznak és tobzódnak a hirtelen jólétben. A hiányos táplálkozás megvisel és elkészerít; naponta újabb rendeletek szabják meg, hányszor ehetsz húst egy héten, mennyi kenyeret fogyaszthatsz és hányszor vehetsz lélekzetet naponta. Naponta újabb rendeletek pofátlankodnak be magán-életed szentélyébe és felrugják sokszor hangoztatott egyéni szabadságodat. Megszabják, hány órákor kell lefeküdnöd, mit ehetsz, mint kell viselkedned, hányszor fürödhetsz és hány villanylámpa éghet a szobádban. És amely szolgává alacsonyít és barommá aljasít, ez a háboru.

— Vérszemet kapnak a kapzsi emberek és megsédülnek a vad és véres tánczban. Buján burjánzik föl és tenyészik a bűn dögletes virága. Mindenki résen van, hogyan játszhatja ki a másikat; egy óriási őserdő ez, amelyben csupa gazember bujkál. Óriási méretű, szövevényes és messze szétágazó csalások derülnek napfényre; a legmagasabb körök is érdekelve vannak;

a kapzsiság mérges lehellete elér mindenhová. A lelketlen kufárok szétfoszló rongyaiban századok pusztulnak el nyomorultan a rettenetes tél alatt. A bíróságok vérszemet kapnak és kegyetlen büntetések sújtják a bűnösöket; de néhányan bünhődnek ártatlanul; mind-egy. Kinek van ideje, kedve és bátorsága az ártatlanok védelmére kelni? A látszat gyilkol és a háboru mohó és kegyetlen szörnyetege minden szenvedésre éhes. Az osztálygyűlölet ismét fellobog, a hitfelekezetek komoran néznek farkasszemet. Merészen elgondolt és keresztül-vitt panamák hálójában vergődik a gazdasági élet. És ami mindent nyomorba dönt, megbénít és legázol, ez a háboru.

(Folytatása következik.)

Krónika.

Jövendő.

— jan. 24.

Érzed-e, kedvesem, az idők járását és hát az évek fordulását; bánod-e az ifjuság mulását, mi ugy elfakul, rium a sokszinü mente, mely hordatlanul lóg az ajmális mélyén. Tudod-e, hogy míg a világ világ lesz, hány malomkerék fog megfordulni, mely felőrli majd bánatunkat és meddig tart, míg neked és nekem sirunkat megásák. Gondoltál-e már az idővel, mely órák perczével cseppen, a halállal, mely valahol elindult, hogy téged felkeressen, s a szerelemmel, mely ellebben. Íme, az élet ki van czirkalmazva, órákból és napokból áll a világ, az idő végtelenje sorsunkat rejti és titkon közelg felénk. Nem unod-e még, hogy a hétfőre untalan kedd következik és másnevü napok is érkeznek sorba, és érkeznek tavaszok, nyarak és telek, az ősz méla borut hágy homlokunkon, csak amit várnánk — Istenkém — az marad távol és a boldogság nem érkezik meg sohasem. Ó, ha a jövőbe lehetne látni, próbáld meg, kedvesem, hajolj elgondolkodva könyöködre és hallgasd meg az órák járását. Hallod-e, a perczek mint érkeznek szüntelenül, és lám mindegyik hoz a világra valamit, a titokzatos gépezet kerekei közt rejti a holnapot, és holnapután egy végzetes perczet kattantat el életünk felett. De az egyhangu zenét hiába hallgatsz, az óra zengése messziről süvöltő szél, mely az álmok tájékáról érkezik és a végtelen Szahara rejtelmes porát hozza bus szemeinkbe.

Nem, így soha meg nem láthatod a bűvös országot s nem hallhatod meg: mi vár reád, próbáljuk másképp kifürkészni a jövőt, siessünk el a sarki csillagászhoz, ki néhány garasért minden járóelőnek feltárja az égbolt rejtelseit. Valahol ott ragyog a mi csillagzatunk is a sápasztó hold közelében, mely felé ábrándos arcok fordulnak estelente. Mi az? Semmit se látsz? A fiastyuk és az északi csillag érzéketlenül ragyog le rád, a holdnak völgyei és berkei fehéren tündökölnek, a gönczölszekér nem vesz fel utasként és nélkülöd vágat beláthatatlan utjain tovább. Rossz helyre nézel, kedvesem, avagy végy kámzsát és kösd kötéllel körül derekad, mint ama boldog páterek, kik már semmit sem keresnek idelent. A mi sorsunk nem a firmaumentumra van felírva, bocsásd lejjebb távcsövedet, szegezd a hüs sikátorok ölének, hol alkonyatkor busongva jársz majd és a házak kopott falának, melyekről nesz nélkül hull le a vakolat. A sok töprengés mitsem használ, lám, a planeták is valamely örök rendszer szerint keringenek és az emberiség végeredményben mégis csak az életre van kárhoztatva. Csodálkozol? Igen, régebben megtagadtam minden rendszert és ezt talán állom még ma is, de az élet folytonossága hatalmasabb valami és ez helyrebillenti az egyensúlyt majd, ez a »rend« vissza fog térni, újra lesznek borok, melyeknek tükrén a bánat kél hosszú utazásra és vigasságok, mik hangosan kurjantanak az éjszakába, de reggelre gyertyát gyujtanak és halottat öltöztetnek a sirató asszonyok és nem mulik el semmi sem nyomtalanul a világról, mert

Fekete gyász.

Mártsad feketébe az ecsetet, festő!

Emlékezz megaludt, fekete vérré,
fessed a magyar mezőt feketére,
feketére fessed, mint a nemezis
a magyar ugart, a magyar eget is
feketére, feketére.

És járjatok feketébe ti asszonyok!

Fekete mosolylyal szájakatok szélén,
fekete szalaggal hajatok éjén,
fekete csillogással szemetekben,
fekete virággal a kezetekben,
járjatok gyászban, feketén...

És ti gyermekek, gyermekek, gyermekek mind!

Ti fekete játékokkal játszatok,
ti fekete báránkákkal játszatok,
fekete kockával, kővel, szalaggal,
játszatok főzőcskét fekete habbal,
jaj, játszatok feketével...

Legyen hát minden fekete gyász!

Oly fekete, mint az istennek arca,
mint fehér papíron szénnek a karcza,
fekete, mint a sötétlő éjszaka,
mint fekete kürtből a vég szava: —
Fekete gyász!

Mert gyilkos és átkos szomszéd lett
minden lesipuskásból és győzöből
s minden fekete tuss minden körzöből
ami hazánkra csöppent falánkul,
míg fogy a térkép és jajgatva rándul,
fekete térkép, fekete gyász!

Legyen hát minden fekete!

Kenyerünk héja, italunk üvegje,
mint holtak koponyájának üregje,
a földnek gyomrában sötétben, mélyen.
Legyen hát minden oly fekete ében

S legyen fekete, kiégett korong a Nap!

S az örök sötétben, fekete éjben
legyen a bánat, a bánat is mélyen
mint földben a szén, a korszakok vére,
mit megfest sok Ezerév feketére
és minél mélyebbről vágja a csákány,
annál ragyogóbb fény ül a lángján,
ha kigyullad egyszer...

De addig legyen fekete minden!

Szász Menyhért.

jesz kintornaszó a házak udvarán, mely elérzékenyíti a lelkeket, és lesz tavasz és május és mi minden lesz még és lesznek kampós szegek, mikre az emberek felkötik magukat. És téli esték is jönnek majd, mikor a kandalló mellett régi gyötrelmek kerülnek szóba és apró-cseprő bajok: születés, házasság, halál és minden más, mi az emberek önös életét kiteszi, míg hajdanában más gondok voltak, és a világ zökkenve lendült tovább milliók és millióknak kinjain.

Különös. Különös, hogy az emberi boldogságot meg tudta akasztani, fel tudta függeszteni valami, hogy a boldogság akarása nem volt mindennél erősebb, hogy népek és fajok csaptak össze és egyének maradtak vesztesek a porondon, hogy én, te s ő szenvedtünk, és e néhány esztendő talán elvitte boldogságunkat mindörökre. Az időt nem lehet pótolni. A perczek serényen kattognak tovább; az elfutott batár után, mely ifjuságunkat vitte magával, hiába tekintünk, olykor párás estéken, mikor a távoli halmok felett a delizsánsz hintaja látszik, vegyük elő fehér kendőnket és integessünk. Az időt nem lehet pótolni és amint az esztendők kérlelhetetlenül távoztak, úgy közeledik felénk a jövő. Kinek nászt és kinek gyászt fog hozni, kinek két fehér galambot nefelejtssel, s a ritkán járó posta néhány levelet; kihez éjfélkor köszönt be néhány emlék, kihez egy halkuló kacaj, kihez egy megmeredt sikoly.

Jövendő! Mely szép és rejtelmes szó ez, és a szavak értelme között mily elkülönülve gyökeredzik; korhadó utjelző, melynek olvashatatlan táblája bizonytalan irány felé mutat; lelkes, áhitatos sóhajtás, az ifjaknak reményesség és lemondás az öregeknek, az ujszülött sirása ennek szól, és a régimódi gavallér pisztolya ennek pukkan, a réveteg szemek ezért száradnak fel, a gazda lába ezért dobban a földön, ezért szánt, ezért vet, és ezért boronál. Az idő, lám, elmúlt felettünk, a bánatunk mélyebb, a szerelmünk tisztább lett, ezerkilencszáztizenkilenczet irunk, a régi esztendők hová is lettek?

Kilencszáztizennégy: ez fájdalmas és fakó, a tizenöt: kegyetlen botütés, a tizenhat: sóhajtásunk szellőjét hozza, mely a tizenhétben hosszabb és hangosabb leszen, a tizennyolcz ernyedten lankad el ajkunkon, csak a tizenkilencz zenél, csenget, mint békés báránycsokolompjai, avagy kis ministránsok csengetyűi. Hallod-e? Ne mondd magadban, csak hallgasd úgy, mintha gondolatban mondanád a jövendő titkos kis harangszavát: — tizenkilencz, tizenkilencz, ezerkilencszáztizenkilencz.

Bartha Ferencz.

Valamint a katolikus egyháznak megvoltak szerzetesekből s kongreganistákból álló hadseregei, melyek alattomban hömpölyögtek s a nemzet ereiben terjesztették a fertőzés csiráját és megsemmisítettek minden szembeszálló életakaratot, az anti-katolikus egyháznak is vannak katonái: az értelem kolduló szerzetesei és jezsuitái, akik terrorizálták a hadsereget, az egyetemet, az állam összes testületeit; s az állam nem vette észre, hogy ezek, látszólag szolgálván őt, arra törekszének, hogy lassankint ők üljenek a helyére.

Romain Rolland.

Toll és tőr.

— jan. 24.

Polónyi és a közmunkatanács. Polónyi Géza, az agg puritán, nem tud megválni a közmunkatanácstól, ragaszkodik hozzá. Nem csoda, nagyon a szívéhez nőtt ez a fiatal ügy, amelybe szerelmesen belehelyezkedett és az öreg szeladonok minden csökönységével szeretné megőrizni a maga számára. Jól fizet ez a viszony és finom családi életet biztosít, nyugodalmasat, sőt reprezentábilisét is. Az új miniszterelnök őszinte tisztelőjévé avasztált hát az agg harcos, aki letett a harczokról és az intrikákról még Wekerle idejében, a kinek kellő időben épp így őszinte tisztelőjévé lépett elő, hogy a közmunka nyugalmát és méltóságát megkaparítsa kivénült személye számára. Most memorandumokat gyárt köröskényi birtokán és pesti bérpalotájának szürke magánosságában az öreg csatabárd. Hogy a közmunkatanácsra okvetlenül szükség van. A kor nem lehet el nélküle, már mint Polónyi Géza nélkül, ez szerencsétlenség volna a korra és Polónyi Gézára nézve. Ez utóbbi körülmény az, amely nem domborodik ki kellő hangsúlylyal a memorandumból, pedig elég fontos reá nézve. Alattomban értendő. Alattomosan gondolja. Hogy ő kikopott a korból, az életből, a politikából, az nem tűnik ki az alázatcsan megszerkesztett kövér emlékiratból. Azt nem érzi az öreg, de még elég fiatalos kedvű Polónyi. Nem érzi, nem tudja. Vagy ha tudja, az neki levegő. Luft. Luft Róza.

Polgárok. A polgárságnak is van némi becsülete — Németországban. Itt; sajnos, sokat vesztett az értékéből. A polgári méltóság valutája annyira leromlott, hogy nemsokára az egész rendet le- és megbélyegzik. Talán nincs messzi az idő, mikor a becsületsértés krimenjével a bíróság elé kerül az, aki elég vakmerő szenvedő társát a polgár szóval lealacsonyítani. Polgártárs! Ez egy divatjamult francia találmány, igaz, hogy forradalmi ötlet, de nem Pestre való. Aki polgár Budapesten, az ellenforradalmár. Guillotinra érett zsarnok, royalista, jakobinus, mit tudom én, mi? Polgár, szóval. Ezzel kimondta a halálos ítéletet önmaga fölött. Az ántánt még ad valamit polgáira, ha nem is sokat, annyit mindenesetre, hogy az ő lelkiismeretükre, erejükre, tehetségükre és tudásukra építi föl jövendőjét. Még a szerencsétlen Németország is, ahogy lerázta magáról a bolsevikit terrort, lassan és szépen megalapozza fejlődésének utját, a jól kipróbált polgári és társadalmi rend keretében természetesen. A német választásokon a polgári pártok győztek. Mert a letipott és meghasonlott Németország még szabad választáson rendelkezhetett sorsa felől. A magyar polgárok számára nincs választás: ők vagy hivatalnélküli és földtelen fejmunkások, azaz élheteretlen proletárok, vagy ellenforradalmárok. Harmadik eset nincs. Vagy igen: lehetnek szép polgári halottak. Csak azt nem látják a polgári rendnek kérlelhetetlen ellenfelei, hogy abba a kópor-sóba, amelybe ezt a szép halottat kiterítik, beleszorul a szocialista Magyarország is.

Egy zászlóalj. A budapesti vadászrezred egy teljes zászlóalját küldötte a salgótarjáni kőszénbányák védelmére. Magyar katonaság. Végre, katonaság! Isten látja a lelkünket, nem vagyunk militaristák, szelid, jó, csöndes polgárok vagyunk, akik megelégtünk a háborút, már rég torkig voltunk vele, a lelkes vezényszavakkal, a lelketlen vérontással, a rajtarajtával, a hurrával és az üsd-nem-apáddal, a rajvonallal és a fedezékkal, a tartalékkal és a hadtáppal, az idegen földrészszel, a honi drágasággal és egyéb hadi járandóságokkal — de most, de most, a Gondviselés bűnül ne rója ki ránk, megfürdik a lelkünket ez öröm délibábjában, hogy magyar ka-

tonaságról hallunk. Egy egész vadászrezd, egy lelkes, derék, hü, becsületes magyar zászlóalj, amely nem a másé, a miénk, a miénk egészen! Táncozni szeretnénk és ujjongani: »most már sosem halunk meg!«-kiáltással mámoros győgyörőségünkben. Van egy zászlóaljunk, csehverő magyarok, akik nem imperialisztikus célokért harcolnak, hanem megvédelmzik azt, amit jogtalanul el akarnak tőlünk venni. A köszénbányát. Ez az. El akarják venni jogtalanul a salgótarjáni köszénbányát. Egy zászlóaljat oda! A zsilvölgyit és a petroszényit is elveszik, hamar oda is egy zászlóaljat. Az egész országot a zsebükbe akarják gyürni jogtalanul a cseh-szlovákok, a románok, a szerbek — zászlóaljat, zászlóaljakat, ezredket, jó magyar vadászokat az idegen bitorlók ellen. Álom, elhervadt, szomorú magyar álom, egy vadászzászlóalj maradt meg valósággnak. Markoljuk meg erősen, hogy még ez is ki ne szaladjon az ujjaink közül.

Ébredő magyarok. Még jó, hogy fölébredtek, azt hittük pedig, hogy alusznak, nembánomságukba és tunyaságukba takarózva, kóros lélekkel beoltott, nehézkes, lompos testtel, félálomtól vaksi szemekkel. De fölébredtek, nem hagyták a kort és a jövődőt elszárgulani maguk fölött. Virágos ébredés. Egy aczélos lendület, déli szender után nyújtózik egyet a pihenő oroszlán. Szunnyadó erejét és energiáját tetekbe kovácsolja: egységbe és egyetértésbe, az élet akaratába. Így szép. Más és csunya és lehangoló, ahogy látunk adatott, szétmállva, puhán és akarattalanul, nem saját erejében, öntudatában, hanem idegen népek elnézésében, szánakozásában, jószívében és szenzibilitásában bizakodva. De szerencsére fölébredtek, idejekorán. A magyarok? Ők azt mondják, hogy magyarok. Keresztény magyarok, zsidómentés daliák, gémlábuak és virtuosok, régi erényeikben bővelkedők. Megszülettek, a Gólyavár költötte ki őket, föl is ébredtek és be is telepedtek mindjárt a körüti kávéházakba, tüntetve és káromkodva, hogy méltóan reprezentálják hazafiúi fájdalmukat és elkeseredésüket. Le a zsidókkal! Ez volt első szavuk, egyetlen gondjuk és bubánatuk. Sikerült is kiverniök egy pár derék, családcs izmaclitát az Otthon-kávéházból, ahol elég otthonosan érezték magukat. Az ébredő magyarok — (voltak persze élelmes zsidók is közöttük, mert mit lehessen tudni ebben a nagy pesti vegyeskereskedésben) — ha nem is mentették meg a honhazát, mikor a kávéházi kártyaasztalok körül kavargtak, mindenestre cselekedtek. Letüntették a zsidókat, de feltüntették ugyanakkor, hogy az ébredő magyarok még mindig alusznak, mert ha fölébredtek volna, a zavarosban halászó éber és ébredő klerikálisok hátán rég pozdorjává zúzták volna a kávéházi billiárdasztalokat.

SZINHÁZ.

Örvény.

— *Barta Lajos drámája. Bemutatta a Nemzeti Színház.* —

Imponáló az az energia, melylyel annyi szinpadai balsiker után is felveszi a harcot *Barta Lajos*. Megérik a küzdelem ezen a még nyers és darabos munkáján, de van benne sok emberi élet, sőt mélység is. Kevesebb milieupepecselés, mint a *Szerelemben*, vagy pláne a *Zsuzsiban* és több világnézet. Mintha Strindberg levegőjét árasztó Móricz Zsiga-féle alakokat látnánk egy kis konvencionális megfésülésben.

Barta Lajos nem szubjektív író. Stílusa nincs. Hidegszívű, dolgoskezü író, akinek van egy csomó okos megfigyelése és élménye a vidékről, csak nem tud megbirkózni vele. Mindenáron kompozíciót, az írótl független életű, egyéni-

ségnélküli drámát akar, de éppen ez nem sikerül neki. Ebben a darabjában is mindent belegyömöszöl, amit csak regénybe lehetne kitergetni. Széthull az öt fölvonás, voltaképpen nem is tudjuk, mi a főtéma, annyi van belőle. Egyik főmederből a másik főmederbe ömlik a cselekmény nehezen hömpölygő folyama.

Apa és fiu ellentéte az első fölvonás. A paraszti világ-fölfogás és az uri nevelés életigényei ütköznek össze. Brutális, rikitó előhang. Hamar el is ejti a szerző ezt a témát, egy nagyobbméretű keret kedvéért, ami nem új: a kisvárosok csillogó-szennyes társadalmi- és családi élete. Két emberpárt kinéz elöttünk a szerző. Egy félig uri házaspárt, ahol az édeskés műveletlenségü asszony imádja az urát, aki nem szereti őt és mohón vágyik az élet teljességére. Ez a »Jani ur«, amilyen érdekes és ősi probléma, olyan elnagyoltan van elének állítva. Szeretnénk lelkesedni érte, vele rajongani az életért, rohanni a boldogság után, de kevés benne a konkrétum, amihez a néző köthetné magát. Ilyen egyszerű lélek a kisvárosi Faust? Vagy éppen ebben a sivárságban van a tragédia? Csak összeütközések, durván egymásnak rohanó emberek. Megoldást nem talál a szerző, azért a Rührstück, a comédie larmoyante jól bevált befejezési receptjéhez folyamodik: a végén kiábrándítja Faustot az életet fenéig őrítő rajongásból és — elhagyjuk-e neki? — visszatéríti Faustot az elhagyott Gretchenhez. Nem lehet logikus konklúziója a darabnak, hogy »az örvény fölött még's szép az élet«.

Érdekesebb a másik emberpár. Az intellektuell járásbíró, akinek tragédiája az, hogy kénytelen végigrobotolni az életet egy szajha asszony oldalán. Ez a legemberibb alak a darabban, legalább is a *Peltes* ábrázolásában. Az asszonyhoz csak éppen meg van kötve a Francziska-hur Wedekindből és egyéb »szépasszony«-témákból. *Márkus* Emilia játsz za, kevés raffinaltsággal és sok fiatalossággal.

Z. B.

ZENE.

Schubert: Missa in es. Ekkor már a végét járta. Menjen ki a szabadba, Schubert ur, az erdőkre, a mezőkre, tavasz van! — mondotta neki von Rinna, az udvari orves, — Bécs, a kedves Bécs megöli önt. Ő ment is volna, de nem volt hozzá pénze. Sohsem volt pénze. Hcnnan is lett volna? Husz forint hatvan krajczárt fizettek a kiadók száz év előtt egy trióért — az esz-dur trióért! — és Diabelli nyolczszáz forintért vette meg Schubert első tizenkét dalfüzetét, amelyeknek csak egyetlen dalával, A vándorral, negyven év alatt huszonhétézer forintot keresett. A zeneszerzőknek tehát nem volt pénzüik, Beethovennek sem volt, Mozartnak sem volt, ez azcnban nem akadályozta meg őket abban, hogy dolgozzanak. Schubert ur tehát nem mehetett el nyaralni, de közelebb költözött a természethez, egy nyirkcs külvárosi házba költözött. Ott, Wiedenben és ezen az utolsó nyárcn, készült az esz-dur mise, az utolsó, a legnagyobb, a legpompásabb, tavaly mult kilenczven eszten-deje. A zenetörténet megrendülve áll e mű nagy méretei, páthosza, impczáns megjelenési formája előtt. Mi azcnban jobb szeretjük az érzelmes és egyszerűbb, sőt egyszerű g-dur misét, amelyben mindössze két hegedü, egy brácsa, nagyböggő s orgona kíséri az énekeseket, szerény kíséret. A német kisvárcsok templomaira gondolt talán Schubert, amikor írta. Mi jobb szeretjük e gyengéd muzsikát az esz-dur mise tragikus akcentusainál s az esz-dur misében is azt szeretjük, ami közvetlen, őszinte, bensőséges, kissé melankóliás líra s a Schubert-dalokkal rokon s nem kedves számunkia a nagy zenekar s nem a fugák ejtik meg szívünket. Nem az ellenpnt mestere volt e czvikkeres és ábrándcs bécsi költő, s ezt ő maga is érezte, még

a halála előtt néhány hónappal is azzal a gondolattal foglalkozott, hogy Sechter Simontól, aki udvari orgonás volt s jeles theoretikus, ellenponttani leczkékét fog venni. Nem az ellenpontnak volt mestere Schubert, de az édesbus érzések, a szomorú szép szerelmek hangraváltásának és e misében is ott a legmegindítóbb, ahol a Jóistenhez is úgy fohászkozik, mint ahogy egy távoli és feledhetetlen kedvesre gondol az ember, ki elment, messze-messze van s nem jó vissza többé sohasem. Ismer ön vidám zenét is? — kérdezte egyszer Schubert s hozzátette: én nem. Az ő zenéje nem is vidám, látszólag repeső keringő is, mire kihangzanak, észrevétlenül szomorúsággal töltik meg a szívet s ha a hallgató az emberre gondol, akinek lelkéből e zene fakadt, legfeljebb azzal vigasztalhatja meg magát, hogy talán szerette Schubert — aki halálos ágyán Cooper bőrharisnya-történetét olvasta s az Eszterházy grófok birtokán, Zéleszen a szobalánynak udvarolt, — talán szerette a szomorúságot, a saját szomorúságát s akkor érezte jól magát, ha szomorú volt. Január huszadikán, hétfőn, került előadásra az eszterházi Zeneakadémián, *Lichtenberg* Emil dirigált, a filharmonikusokból kiválogatott muzikusok ültek a pulpitusok mellett, s a Magyar Nők Karegyesülete s a Magyar Férfiak Egyesülete énekelt. A Zeneakadémia egészen megtelt közönséggel. A hátnak megett két vastag hölgy ült egy katonával, a hölgyek, ha jól csalódom, elárúsítók lehetnek egy vásárcsarnokban s a férfi, briliánsgyűrűjéről ítélve, árdrágító. Nna, mondta az egyik vastag, ezek szebben énekelnek, mint ahogy a Mancziék éneklék a Himnuszt az iskolában. Ebben körülbelül egyetértettek mind a hárman. A másik vastag megjegyezte, hogy a Bachó fessebb ember volt, mint a Lichtenberg. Mellettem egy francia főhadnagy ült czivilben, egy magyar összekötő tiszttel. Az ifju huszár tekintetével egy hölgyet ostromolt hevesen és azt hiszem eredménnyel, a kis, fakó és fáradt francia pedig csukott szemmel figyelt s a *Gratias* alatt könny jelent meg a szeme szögletében. Vajjon mire gondolatott?

(f. gy.)

Művészet.

Kecskeméti művészek az Ernst-muzeumban.

Mikor a kecskeméti művésztelep megalakult, őszintén szólva az volt a prognózisom, hogy az új iskola a budapesti művészet függeléke lesz. Kecskemét akkoriban — a régi jó időkben — nagyon közel volt Budapesthez. Ma sem igen mondhatjuk, hogy az új alakulás valami határozottan új lokáltónust jelentene a fővárossal szemben; olyant, aminőt annak idején Nagybánya jelentett.

No de gondoljuk meg: miből fejlődött ki az az iskola és miből emez? A nagybányaiak a naturalizmus jegyében léptek fel. A naturalizmusból emelkedtek lassan a stílusművészetig, míg csak az erős párisi »neo« import ki nem zökkentette őket a fejlődés folytonosságából. Az új stíluskeresők szemében Nagybánya sokat veszített jelentőségéből. És pedig annyit, amennyit az új művészetben a természetes motívum veszített az absztrakt forma javára. Az idők tehát változtak. A kecskeméti milieu sokkal kevésbé befolyásolta a benne fejlődő iskolát, mint a nagybányai. Az utóbbi külön tényezője lett a magyar festészetnek már az első esztendőben. Az előbbi, mondhatni, csak most bontakozik ki abból a kötöttségből, melyet alapító tagjai, elsősorban természetesen *Iványi Grünwald Béla*, részben Nagybányáról, részben közvetlen Párisból hoztak magukkal.

Grünwald már átalakulva került Kecskemétre és ott, hosszas kísérletezés után, melynek etape-jai persze elsősorban színproblémák voltak, a tónusoknak meszeszerű fényerőig való felfokozásában és az elvont akadémikus kompozícióban talált nyugvóponttra. Mindkettőt sok barokk érzéssel, olaszos színek-

kel és formákkal műveli. (Kecskemét csakugyan Budapest hatása alatt áll, ahol a festők túlságosan sok művészettörténettel foglalkoznak.) A földolog. azonban mégis az, hogy nagy stílusig jutott. Festői stílusának alaptényezői pedig még nagybányai művészetében gyökereznek.

A kolónia szélső expresszionistája most is *Perivott Csaba Vilmos*, aki kezdetben különösen Matisse, később mindinkább Cézanne hatása alatt dolgozott. Néhány év óta azonban erős konzessziókat tesz a naturalizmusnak, minek következtében művészete a kiegyenlítetlenség, a kettősség benyomását kelti. Ha szabad lesz újra az út Páris felé, akkor válik meg, hogy a művész képes-e saját erejéből a teljes megújulásra, vagy pedig beolvad-e ismét valamelyik internacionális »izmus«-ba. *Pólya Tibor* gyűjteményének őszintén örülünk. Különösen az alföldi, magyar tárgy képeinek és a művészbarátairól készített karikatúráinak. Nem mindennapos, komoly és éles megfigyeléseket látunk bennük. Nagyon jól tenné a művész, ha tovább haladna ezen az uton. Szükségünk van olyan tehetségekre, akik a hamisítatlan magyar népelet művészi feldolgozásában élnek ki magukat.

Figyelemreméltó sorozatokkal szerepelnek még ezen a kiállításon *Csáktornyai Zoltán*, aki újabb tájképeiben hangulatos, szellemes koloristának mutatkozik, *Kandó László* (a kecskeméti Bórsök Samu), *Kardos Böske*, a magyaros izlésű kiváló iparművész, *Kovács Gina*, a fejlett formaérzésű és dekoratív érzékű zománcfestő és *Heller Andor*, a 14 éves művészgyermek, Magyar-Mannheimer Gusztáv tanítványa. Ez a kis fiú, kiben *Rózsa Miklós* fedezte fel az orosz-lánkormöket, megdöbbentően nagy tehetség. Éppen azért nem mondunk rajzairól bírálatot. Meg kell várni, mit hoz a jövő. Az ábrázoló művészetekben a csodagyermek úgy nagyon kényes. Szívvel kívánjuk, hogy a kis Heller Andor nőjön ki mielőbb a csodagyermekségből és érje el romlatlan naivitásban a művészi nagykorúságot.

Felvinczi Takács Zoltán.

Wagner Sándor. A müncheni képzőművészeti akadémia magyar tanára nyolczvanegy éves korában meghalt. A mai művészek és a műértők kisdéd csoportja alig emlékezhet mult századbeli művészetünk nagyerejű mesterére, aki már huszonegy éves korában Dugovich Titusz önfeláldozásának nagy témáját — Piloty modorában ugyan — de mozgalmassággal, drámailag oldotta meg. Piloty hatása igen sokáig érezhető volt művészetén: Freskóit, vigadóbeli falfestményeit a bájoság és a meszeszerű vízió teszik nemessé, hatásossá s édeskés felületességük ellenére is az akkoriban általánosságban klaszikusnak vélt irányt követik, kis mesterkéltséggel, páthcszszal, inkább formaérzéssel és díszítő hatással, mint benső megoldással. Festői szempontjaiból kiinduló romantizizmusát Olasz-, de főleg Spanyolországban fejlesztette. A híressé vált »Bikaviadal«, vagy a római »Circus Maximus« a romantikus festészet lelkiismeretes, apró részleteiben is gondos vásznai. Ott van rajtuk a kéz reszkető munkája, az eszközök ügyes használata, a rendkívüli gondosság, a sima felületek kiaknázása, a festékrétegek vékonytsága, kisugárzó képességük fokozása és fényessége s ha mélyebben belehatolnánk művészetébe, feltétlenül kutatnunk kellene azt is, vajjon az ősz mester világos, vagy sötét alapon festett-e, vagy kortársaihoz: Benzurhoz és Liezenmayerhez hűen, a festéket vegyítette-e, avagy csak egymás fölé rakta. De ezek a futó jegyzetek nem szolgálhatnak ily czélt, mert messze vagyunk, nagyon messze művészetétől, mely — tudjuk — mesteréről szállt reá és melyhez *Wagner* hosszú évtizedeken át hű maradt. Utolsó gyűjteményes kiállítása 1899-ben a Nemzeti Szalónban került bemutatásra, azóta csak ritkán küldötte haza egy-egy újabb alkotását.

(k. e.)

IRODALOM.

Napraforgó.

— Krúdy Gyula új regénye. —

Aki ismeri Krúdy Gyulának a kilencvenes évek végén kezdődő írói munkásságát, az méltán meglepődhetik azon, hogy miért csak most, alig négy-öt éve kezdik olvasni s miért olvasák most, ha eddig nem olvasták? Ujabb munkáin ugyanis nem látni sem oly demonstrációsan egyenes, váratlan fejlődést, vagy mindennél érdekesebb és monumentális írói feladatokba, problémákba, esetleg gondolatokba szövődő ihletet, ami az emberi élet fölé emelkedő szemlélete hangját vetitené az olvasó elé, viszont írásművészete, annak minden színe, illata, szépsége, a sokszor zsbibasztó egyhanguság ellenére is, olyan teljes, dus és pompás harmoniájú hogy bár a *Napraforgónak* az előzőekkel, különösen a »Szindbád«-ciklusokkal és a »Vörös postakocsival« való szerves rokonsága szembeötölő és gyakran kétségtelen, mégis nagy és értékes a köztük lévő nivókülönbség.

Ha az élet a maga mélységében Krúdy Gyulánál veszít is valamit, dekoratív külsőjében annál többet nyer, embereinek könnyei annál csendesebben, láthatatlanul, csaknem szellemien gyöngyöznek és az örök, finom romantika, mint figyelmes szolgáló, közbelép és örködik, valahányszor a könnyező szempilla egy felszálló gondolat mozdulására készítené a félhomályban és az élet csöndes óráinak áhitatában élő hőseit. A »*Napraforgó*« szépsége sem az életekben, vagy a tettekben lehető fel, hanem a szavakban, dialógusainak kimondhatatlanul ünnepélyes, negédes, sokszor modoros, talán inkább feszes felépítésében, holott kiforrottan nemes líráját éppen ezekben a dialógusokban bujtatja a fanyar könnyelműség olyan áruhájába, amely alatt inkább valami csendes, fájdalmas lemondás illata lebeg. És csak ez a fájdalmas lemondás lett határozottabb, töprengőbb, ha lehetne mondani: inkább objektivebb; szigorubb, mint minden más munkájában s úgy képzelhetjük el, aki ezt a regényt írta, az — ha talán még nem is állapította volna meg végleg a maga számára, hogy mi is a legfontosabb és legnehezebb elmondandó, vagy elmondható mondanivalója — de annyit érzett már meg s annyit élt át belőle saját magán keresztül, hogy eljövendő nagy munkájának egész építményét mégis sikerül majd létrehoznia.

Legszébb részei új regényének azok, amelyek mint önállóan analízálható, czéltudatos erejű és szuggesztíóju kompozíciók, leszámolások, vagy elhajlások nélkül is egyszerű, magányos, harmónikus férfui lírára esendülnek. Így Álmos Andor történetének szimbolikussá mélyítése, vagy Pistoli sorsa. És Pistoli megírásából, az apró megfigyelések rendkívüli nagy tömegéből összetevődött jellemrajzából bontakozik ki Krúdy Gyula mesterének befolyása, áldó hatása: Vaszilievics Nikolai Gogoly teremő ereje, aki a Poltava melletti fekete földek és régi kozák birtokok levegőjében éppen oly elkápráztatón és a hanyatló mesevilág primitívességéből éppen oly kedvesen, kifoghatatlanul tud mesélni, mint Krúdy Gyula a tiszai berkek, nádak, erek csöndességében. Krúdy Gyula talán — de csak látszólag — nem is lelki rokona Gogolynak, olvasásakor inkább Szergievics Iván Turgenyev különböző hangulatu novelláira gondolunk, amelyek semmiféle emberi szenvedéstől sem halványultak el.

Már csak ezért a nagyszerű találkozásért is a legteljesebben elismerő kritikával kell fogadni Krúdy Gyula új regényét. Majdnem egyedüli írónk, aki régebbi munkáinak lendületéből egyre jobban szervesül az orosz írónknál ugyan csupán alárendelt jelentőségű dekoráló készség felé, amelyben technikája elsőrendű nivóig nőtt. Most már, ha eljuthatna az oroszok világnézetéig, szlavofil szellemük természetes irányításának megfigyeléséhez is, akkor úgy tekinthetnénk Krúdy Gyulára, mint kicsiny, ismeretlen, távoli, most már alighanem »keleti« irodalmunk egyik méltó reprezentánsára, akin keresztül a külföld is figyelne reánk.

Kázmér Ernő.

Flaubert: Szent Antal megkísértése. Thebaïs hegyének legendás remetéje, a többszörösen megfestett »megkísértett Szent Antal« Flaubert-t is megihlette. Látszólag a legendás szent zürzavaros, érzékesalódásos őrzöngése ez az írás, valójában azonban sokkal több ennél: feltárása a hit, a dogmák, az egész rajongó és gondolkodó élet fájdalmas értéktelenségének: Régi istenek, csábos asszonyok, pogány történelmek, döbbenetes világnézetek, sátáni szavak, bűnös beszédek, lúzas borzalmak, füledt paráznaságok, szörnyü szülöttek, őrzöngő indulatok — évezredek gondolatai és képzelgésai — csapongnak, kavarnak, száguldanak a jeles remete körül. Egymásutánjuk szaggatott, megjelenésük ijesztően testies, a szavak, a képek duzzadnak szépségtől és erőttől. Flaubert egyikkésői írása ez, amikor a keserűség, a kétkedés, az üresség kivájta lelkét, mély gondolatvilágát, csupán művészete marad nemes és sértetlen. Flaubertnek ezt a mélytávlatu, kusza látományokból összeszött könyvét *Lusztig Géza* fordította le magyarra. A nehéz és fárasztó szöveget sok megértéssel, tagadhatatlan készséggel, de annál pongyolább magyarossággal ültette át. Például ilyen szavakat: misztikus, cadaver, absurdum, substantia, atmosphaera — nem szabadna lefordítlanul hagyni, mikor e szavaknak szép, könnyü és teljesen megfelelő magyar fordításuk van.

(sz. k.)

HETI POSTA.

Supka Géza ur levele későn jutott hozzám, s ezért nekem szóló részére csak most válaszolhatok. Mindössze egy kérdéssel: tudja-e bármivel is bizonyítani Supka ur, hogy én a turáni kérdésből *valaha* faji kérdést csináltam? Mert Supka urat, mig ezt bizonyítania nem sikerül, minden pávatolla daczára strucczmadárnak tartom, ki saját rosszul felfogott érdekében ügyetlenül, de annál következetesebben rejtegeti fejét a homokba az igazság elől.

Felvinczi Takács Zoltán.

Többeknek. Az 1918. évi *A Hét* tartalom-jegyzékét lapunk legközelebbi számához mellékelve fogják megkapni előfizetőink.

Sz. E. Budapest. Fájdalmát tiszteljük, de Keserv-ét nem közöljük.

D. B. Budapest. Honoráriumot fizessünk? Szívesen. Előbb azonban küldje be a fájdalomdíjat azért, hogy verseit elolvastuk.

V. Gy. Veszprém. Alkalmilag sorra kerülnek. Üdv.

K. B. Válogatunk belőlük, csak egy kis türelmet kérünk.

M. J., Budapest. Még mindig azt mondjuk, hogy tehetséges kísérletező. Várjon türelemmel, mi is várunk.

Nem közölhetők: Családi ház. Affér. Kalitka. Majd a Sári. Potemkin-falvak. Czitrom. Változó akkordok. Drága anyósom. Vándorgolya. Kitty. A télkertben. Villamoskörték. Sörkabaret. Özönvíz. A karvaly. Drága diadal. Homunkulusz.

Főszerkesztő KISS JÓZSEF. Felelős szerkesztő RÓZSA MIKLÓS.
Helyettes-szerkesztő VIDOR MARCEL.

Pannonia-szálloda

Budapest, Rákóczi-ut 7. szám.

A Nemzeti Színház mellett

LOHR MÁRIA
(KRONFUSZ)A főváros első és legrégebbi csipketisztító,
vegytisztító és kelmepestő gyári intézete

Gyár és főzlet: VIII., Baross-utca 85.

FIÓKOK: II., Fő-utca 27. IV., Eakü-ut 6. IV., Kecskeméti-
utca 14. V., Harminczad-utca 4. VI., Teréz-körut 39.
VI., Andrásy-ut 16. VIII., József-körut 2.